

HUKUKİ NİTELİĞİ BAĞLAMINDA PAKET TUR SÖZLEŞMELERİ ÜZERİNE MUKAYESELİ BİR DEĞERLENDİRME

A Comparative Analysis on Package Travel Contracts in the Context of Their Legal Nature

Seda GAYRETLİ AYDIN*

Öz

Avrupa Konseyinin Paket Turlara İlişkin olan 90/314/AET sayılı yönergesi ve bu yönergeyi İsviçre'nin iç hukukuna aktarmak için kabul edilen Paket Turlara İlişkin Federal Yasası esas alınarak hazırlanan 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un (TKHK) 51. maddesinde ve buna ilişkin çıkarılan Paket Tur Yönetmeliğinde tatil sözleşmelerinden biri olan paket tur sözleşmeleri düzenlenmiştir. Paket tur sözleşmeleri en az iki asli turizm hizmetini içerir ediminin birlikte sunulması, her şey dâhil ücret ödenmesi ve gecelik konaklamayı içermesi ya da hizmetin yirmi dört saatten uzun bir süreyi kapsamaması unsurlarını bir arada içermektedir. Paket tur sözleşmesinin hukuki niteliğinin doğru şekilde belirlenmesi, sözleşmenin uygulanması ve uyumsuzluk çıkması halinde

* Trabzon Üniversitesi Medeni Hukuk Anabilim dalı, sedagayretli@gmail.com, ORCID No: <https://orcid.org/0000-0001-8478-3310>. Çalışma aynı yazarın 5-6 Mart 2024 tarihlerinde Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesinde düzenlenen Tüketici Hukuku Konferansında sunduğu 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun ile Düzenlenen Paket Tur Sözleşmelerine İlişkin Tartışmalı Hususlar adlı tebliğden türetilmiştir.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 24.10.2024.

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 25.12.2024.

Atıf/Citation: Gayretli Aydın, Seda. "Hukuki Niteliği Bağlamında Paket Tur Sözleşmeleri Üzerine Mukayeseli Bir Değerlendirme." *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, no. 2 (2024): 1584-1624.

"Bu eser, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License."

uygulanacak hükümlerin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Öğretide paket tur sözleşmesinin hukuki niteliği tartışmalıdır. 6502 sayılı TKHK öncesi paket tur sözleşmelerinin vekalet sözleşmesi, eser sözleşmesi, hizmet sözleşmesi, aracılık sözleşmesi gibi bazı sözleşmelerin alt türü olduğu ileri sürülmüştür. Bunun yanında bu tür sözleşmelerinin kendine özgü sözleşme olduğu ve karma sözleşme olduğu görüşleri de tartışılmıştır. 6502 sayılı TKHK'nın yürürlüğe girmesiyle bazı yazarlar, TKHK m. 51 ile paket turların esaslı unsurlarının belirlendiğini ve isimli sözleşme halini aldığı ileri sürerken bazı yazarlarsa halen paket turların isimsiz sözleşmelerden karma kombine sözleşme ya da kendine özgü sözleşme olduğunu ileri sürmektedir. Bu çalışma, 6502 sayılı TKHK m. 51 hükmü ve Paket Tur Yönetmeliği kapsamında paket tur sözleşmelerinin hukuki niteliği konusundaki tartışmalı hususları ve farklı görüşleri değerlendirmektedir. Bu değerlendirme yapılırken, Avrupa Birliğinin Paket Turlara ilişkin Yönergeleri ve bu yönergeleri iç hukuklarına aktaran Almanya ve İsviçre öğretisindeki paket turların hukuki niteliğine ilişkin görüşlere de yol gösterici olması açısından yer verilmiştir. Varılan sonuca göre sözleşmede boşluk bulunması halinde ya da sözleşmenin yorumlanması gerektiğinde uygulanacak olan hükümler kısaca açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tüketici Hukuku, Paket Tur Sözleşmesi, İsimsiz Sözleşme, İsimli Sözleşme, Hukuki Nitelik.

Abstract

Package travel contracts, as one of the holiday contracts, are regulated in Article 51 of the Law No. 6502 on the Protection of Consumers (*TKHK*), which was prepared on the basis of the Council of Europe's Directive No. 90/314/EEC on Package Tours and the Federal Law on Package Tours adopted to transpose this directive into the domestic law of Switzerland, and in the Package Tour Regulation issued in relation thereto. Package travel contracts include at least two main tourism services, the payment of an all-inclusive fee and the service covering a period longer than twenty-four hours or including overnight accommodation. The correct determination of the legal nature of the package travel contract is important for the implementation and interpretation of the contract and the determination of the provisions to be applied in case of a legal dispute. The legal nature of the package tour contract is controversial in the doctrine. Prior to the TKHK No. 6502,

it has been argued that package tour contracts are sub-types of some contracts such as agency contracts, work contracts, service contracts and brokerage contracts. In addition, the opinions that such contracts are sui şlrıs contracts and mixed contracts have also been discussed.

Upon the entry into force of the TKHK No. 6502, some authors argue that the essential elements of package tours have been determined by Article 51 of the TKHK and that they have become named contracts, while some authors argue that package tours are still unnamed contracts, mixed combined contracts or unique contracts. This study considers the controversial issues and different opinions on the legal nature of package travel contracts within the scope of Article 51 of the Consumer Protection Law No. 6502 and the Package Travel Regulation. While making this evaluation, the Directives of the European Union on Package Travel and the opinions on the legal nature of package tours in the doctrines of Germany and Switzerland, which have transposed these directives into their domestic laws, are also included for guiding purposes. According to the conclusion reached, the provisions to be applied in the event of a gap in the contract or when the contract needs to be interpreted are explained briefly.

Keywords: Consumer Law, Package Tour Contracts, Innominate Contracts, Nominate Contracts, Legal Character.

GİRİŞ

Turizm sektörü hem dünya çapında hem de yerli ekonomik büyümede kritik bir role sahiptir. Turizm sektörünün Türkiye ekonomisindeki payı, pandemi dönemi hariç, ortalama %10'dur. Türkiye, dünyada en fazla turistin ziyaret ettiği ülkeler listesinde 6. sırada olmasına rağmen dünyadaki en yüksek turizm gelirleri elde eden ülkeler listesinde ne yazık ki 18. sırada yer almaktadır. Son yirmi yılda turist sayısının beş kat artmasına rağmen, kişi başı turizm harcaması %10 gerilemiştir. Çalışmalar, gelir düzeyi yüksek olan ülkelere gelen turist sayımızın düşük olması sebebiyle bu farkın oluştuğunu göstermektedir.¹ Turizm sektörünün gelişebilmesi için orta ve üst gelir düzeyindeki turistlere güven veren çeşitli turizm aktiviteleri birlikte sunulabilir. Modern yaşamın getirdiği yoğun çalışma temposu,

---

¹ Yılmaz, Hüseyin, "Türkiye'de Turizmin Ekonomik Büyümeye Etkisi." *Alanya Akademik Bakış Dergisi* 7, no. 11, (2023): 272.

insanların tatil sürelerini kısaltmakta ve bu durum, tatil planlamalarını daha verimli hale getirme ihtiyacını doğurmaktadır. Yerli ve yabancı turistler, tatillerini daha kısa sürede ve etkin bir şekilde organize etmek için genellikle profesyonel tur şirketleri ve aracılardan, ulaştırma ve konaklama gibi hizmetleri bir arada sunan "*her şey dâhil paketleri*" tercih etmektedir. Bu bağlamda, yurt içi ve yurt dışı paket tur sözleşmeleri, turizm sektörünün gelişiminde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Paket tur sözleşmelerinin yasal zemine oturtulması, rekabeti artıracak ve hizmet kalitesini yükselterek turizmin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Paket tur sözleşmelerinde tur düzenleyenler çok sayıda bilet alarak ya da çok erken rezervasyon yaparak otellerden ya da ulaşım vasıtalarından (*uçak, gemi, otobüs*) toplu indirimler almakta ve tüketiciye indirimli fiyatlar sunabilmektedir. Tüketiciler bu sayede hem kalacak yer ulaşım gibi hizmetler için tek tek araştırma yapmaktan kurtulmakta hem de daha ekonomik bir tatil yapma imkânına kavuşmaktadır. Paket tur sözleşmeleri alanında Avrupa Birliğinde özel bir düzenleme yapılmadan önce paket tur düzenleyenler tıpkı bir acente gibi muamele görmekteydi. Örneğin, tüketici hem ulaşım hem konaklama hem de turistik gezi içeren bir paket turu (P) şirketinden satın aldığı anda (P) şirketi hukuken sadece bir aracı şirket gibi görülmekteydi. Bunun sonucu olarak da konaklama yükümlülüğünü söz konusu otel yerine getirmese, tüketici doğrudan (P) şirketine başvurmak yerine konaklama hizmeti sağlayan otele dava açmak durumunda kalmaktaydı. Oysaki tüketici, paket tur satın aldığı (P) şirketine güvenerek onun verdiği vaatlere inanarak paket tur sözleşmesini akdetmiş oluyordu. Bu durum bilgisiz tüketiciler ile bu işi çok sık yapan paket tur düzenleyenler arasındaki ilişkide bir asimetriye yol açmıştır.² Bu nedenlerle paket tur sözleşmeleri de tüketici hukuku kapsamına alınmıştır.

Paket tur sözleşmelerinin sayısının zamanla artması sonucunda bu alanda doğan uyuşmazlık sayısı da artmıştır. Paket tur sözleşmelerinin hukuken doğru nitelendirilmesi, bu tür sözleşmelerin uygulanması, yorumlanması, tamamlanması ve hukuki uyuşmazlıkların çözümünün sağlanması açısından önemlidir. Örneğin, paket tur sözleşmesinin türünün isimli ya da isimsiz sözleşme

---

² Ece Baş Süzel, *Tatil Sözleşmeleri Devre Tatil, Uzun Süreli Tatil, Değişim, Yeniden Satış Sözleşmeleri ve Paket Tur Sözleşmesi* (İstanbul: Onikilevha Yayıncılık, 2019), 7-10.

olarak belirlenmesi ya da eser sözleşmesinin bir alt türü olarak görülmesi bu sözleşmelere uygulanacak olan yedek hükümleri farklılaştıracaktır.

Bu çalışmada tüketici hukukunda doğrudan düzenlenen ve turizm sözleşmelerinin en sık kullanılan türlerinden biri olan paket tur sözleşmelerinin hukuki niteliğini 6502 sayılı Kanun'un 51. maddesi kapsamında ilgili Avrupa Konseyi Yönergesini iç hukuklarına aktaran İsviçre ve Almanya hukukları ile mukayeseli olarak ele alınmaktadır. İlk bölümde paket tur sözleşmeleri genel olarak alınmış bu kapsamda paket tur sözleşmelere ilişkin mevzuata, paket turun tanımına ve esaslı unsurlarına kısaca yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, paket turların hukuki niteliğine ilişkin olarak sürekli mi ani edimli sözleşme olduğu, sözleşmenin kesin süreli olup olmadığı, tipik mi atipik mi sözleşme olduğuna ilişkin görüşler değerlendirilmiştir. Paket tur sözleşmelerini isimli ve isimsiz sözleşmelerin türlerinden karma kombine ve kendine özgü sözleşme olarak değerlendiren görüşler irdelenmiştir. Bu değerlendirmelerde İsviçre ve Alman paket tur mevzuatı ve öğretisinden faydalanılmış, 6502 sayılı Kanun öncesi ve sonrası için farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Varılan sonuca binaen uygulanması gereken hükümler önerilmiştir.

I. GENEL OLARAK PAKET TUR SÖZLEŞMESİ

Yurt içi ya da yurt dışı tatil amacıyla yapılan sözleşmelerin en önemlilerinden biri paket tur sözleşmeleridir. Paket tur sözleşmesinin taraflarını; katılımcı ve paket tur düzenleyicisi veya aracısı oluşturmaktadır. 6502 sayılı TKHK kapsamında düzenlenen paket tur sözleşmelerinde paket tur düzenleyicisi ya da aracısı ulaştırma, konaklama ve bunlara bağlı olmayan başka bir turizm hizmetinden en az iki tanesini sunmaktadır. Bütünlük içerisinde sunulan bu turizm hizmetlerinin süresi 24 saati geçmeli ya da hizmet gecelik konaklamayı kapsamalıdır. Bunun karşılığında ise, paket tura katılan gerçek kişiler ücreti her şey dâhil şekilde ödemelidir. 6502 sayılı TKHK'nın 52. maddesi ile düzenlenen paket tur sözleşmesi, tüketici kavramının genişletilmesi ve boşa geçen zaman için tazminat içermesi yönüyle diğer tüketici sözleşmelerinden ayrılmaktadır. Ticari veya mesleki tüzel kişiler de katılımcı kavramına dâhil edildiğinden bu kişiler de paket tur sözleşmesinin tarafı olabilmektedir.³ Paket tur düzenleyicisi veya aracısı,

---

³ Şebnem Akipek Öcal, *Tüketici Hukuku Ders Kitabı* (Ankara: Yetkin, 2023), 200 vd.

sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi nedeniyle katılımcının uğradığı her türlü zarardan sorumludur. Ayrıca katılımcının, boşa harcanan tatil zamanı için de uygun bir tazminat talep edebilmesi paket tur sözleşmelerini diğer tüketici hukuku sözleşmelerinden ayıran özelliklerinden biridir.⁴

A. Paket Tur Sözleşmelerine İlişkin Mevzuatın Tarihi Gelişimi

Uluslararası alanda paket turlara ilişkin ilk çalışmalardan birini Uluslararası Özel Hukuku Birleştirme Enstitüsü (*UNIDROIT*) gerçekleştirmiş ve Brüksel Konvansiyonu'nun ilk taslağını 1968 yılında hazırlamıştır.⁵ 1970 yılında Brüksel'de düzenlenen kırk sekiz ülkenin katıldığı bir konferans sonrası Seyahat Sözleşmeleri Uluslararası Konvansiyonu (*Brüksel Konvansiyonu*)⁶ imzalanmıştır. Ancak Brüksel Konvansiyonu sadece Çin, Belçika, Kamerun, İtalya, Toga ve Dohome ülkeleri tarafından onaylanmıştır. Brüksel Konvansiyonu diğer ülkelerin onaylamaması sonucunda uygulanmamış olsa da dünya genelinde ve Avrupa Birliği'nde daha sonraları yapılan paket turlara ilişkin düzenlemelere ilham kaynağı olması bakımından önemlidir.⁷

1990 tarihinde Avrupa Ekonomik Topluluğu, Paket Gezi, Paket Tatil ve Paket Turlara ilişkin 90/314/AET sayılı Konsey yönergesini yayımlamıştır. Bu yönerge tüketicilerin korunmasına ilişkin Avrupa Topluluğu politikası doğrultusunda, turizmin büyük pay sahibi olduğu ortak pazarın sağlaması ve serbest dolaşım önündeki engellerin kaldırılması amaçlarıyla getirilmiştir.⁸ 90/314/AET sayılı

---

⁴ Aydın Zevkliler, "Paket Tur Sözleşmeleri ve Normatif Zarar" Prof. Dr. M. İlhan Ulusuna Armağan III, (2016): 799.

⁵ UNIDROIT U.P.L. 1968 – Study XLVIII – Travel agencies – Doc. 11. Erişim tarihi, Ekim 16 2024 <https://www.unidroit.org/instruments/transport/ccv/preparatory-work/> Son ziyaret 16.10.2024.

⁶ Internation Convention on Travel Contracts, Brussel, 23 April 1970, Sözleşme metni için bkz. erişim tarihi, Ekim 16 2024 <https://unidroit.org/english/conventions/1970ccv/convention-travel-contracts1970.pdf>.

⁷ Feyza Eren Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi* (İstanbul: Onikilevha yayıncılık, 2017), 20- 21.

⁸ Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours *OJ L 158*, 23.6.1990, p. 59–64Y önerge metni için bkz. erişim tarihi Ekim 16,2024 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31990L0314>

Konsej yönergesi üye devletlere ilişkin asgari bir düzenlemeler getirmiş ve üye devletler isterlerse tüketicileri korumak amacıyla daha katı düzenlemeler yapmak konusunda özgür bırakılmıştır.⁹

Avrupa Topluluğu'na adaylık sürecinde Avrupa Topluluğu hukukuna uyum yasaları kapsamında (*tüketici hukuku, rekabet hukuku*) yürürlüğe konulan ilk tüketici hukuku kanunumuz olan 1995 tarihli ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un yayınladığı tarihteki orijinal halinde paket tur sözleşmelerine ilişkin bir hüküm yoktu.¹⁰ Paket tur sözleşmelerine ilişkin özel bir düzenleme yapılmadan önce öğreti ve uygulamada konuya ilişkin terim birliği bulunmamaktaydı. "Gezi sözleşmesi"¹¹, "turistik gezi sözleşmesi"¹², "seyahat sözleşmesi"¹³, "seyahat düzenleme sözleşmesi"¹⁴, "paket tatil, paket seyahat"¹⁵ gibi farklı terimlerle anılan paket tur sözleşmesi ilk olarak mevzuatımıza 23.02.1995 tarihli 4077 sayılı mülga Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'a 2003 yılında eklenen 6/C maddesi ile girmiştir.¹⁶ Ancak bu hüküm ile sadece paket turların tanımı verilmiş; sözleşmenin ayrıntıları 13.06.2003 tarihli Paket Tur Sözleşmeleri Uygulama Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelikte düzenlenmiştir. Söz konusu hüküm ve ilgili yönetmelik 1990 tarihli Avrupa Ekonomik Topluluğunun Paket

⁹ Sayın, Paket Tur Sözleşmesi, 25.

¹⁰ Zevkliler, "Paket Tur," 799.

¹¹ Saibe Oktay, *Gezi Sözleşmesi* (İstanbul: Beta, 1997).

¹² Rona Serozan, "Turistik Gezi Sözleşmesi," *Yargı Dergisi*, no. 49, (1980): 20-27.

¹³ Ayşe Havutçu, "Seyahat Sözleşmesi ve Ayıplı İfa Halinde Tüketicinin Hakları." *Manisa Barosu Dergisi*, no. 62-63, (1997): 27; Murat Özsunay "Alman ve Türk Hukuklarında Paket Tur Seyahat Sözleşmelerinin Güncel Sorunları ve Çözüm Yolları" (460- 468) İç. *Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2014-2015* editörler Hakan Tokbaş, Fehim Üçışık Ankara: Bilge Basım, 2015.

¹⁴ Bülent Yurt, *Seyahat Düzenleme Sözleşmesi* (Ankara: Yetkin, 2000).

¹⁵ 13 Haziran 2003 tarihli mülga Paker Tur Sözleşmeleri Uygulama Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik m. 2.

¹⁶ Yeşim M. Atamer, "Paket Tur Sözleşmelerine İlişkin TKHK m.6/C'nin Revizyonuna İlişkin Teklifler." (87-101) *Uğur Alacakaptan'a Armağan* Cilt 2, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 87; Bahadır Demir, *6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri* (Ankara: yetkin yayıncılık, 2015), 35; Gülşah Vardar Hamamcıoğlu, "Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması," *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 68, no. 1-2, (2010): 277.

Gezi, Paket Tatil ve Paket Turlara ilişkin 90/314/AET sayılı Konsey Yönergesinin Türk hukukuna aktarılması amacıyla yürürlüğe konulmuştur. Yönetmelik 14.06.2003 tarihinde yürürlüğe girdikten kısa süre sonra 7.11.2013 tarihinde kabul edilen 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun 28.05.2014 tarihinde yürürlüğe girerek 4077 sayılı TKHK'yı yürürlükten kaldırmıştır. Kanununun 51. maddesinin gerekçesinde 4077 sayılı mülga TKHK'da olduğu gibi pakete turlara ilişkin hükmün 90/314/AET sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi esas alınarak hazırlandığı belirtilmiştir. Ayrıca İsviçre'nin aynı yönergeyi iç hukukuna aktarmak için yürürlüğe soktuğu Paket Turlara İlişkin Federal Yasa'dan (*Bundesgesetz über Pauschalreisen- AS 1993 3152*) da yararlandığı belirtilmiştir.¹⁷

6502 sayılı TKHK Kanununun yürürlüğe girdiği 28.05.2014 tarihinden yaklaşık bir buçuk yıl sonra Avrupa Birliği (AB) 25 Kasım 2015 tarihinde 2015/2302 sayılı Paket Turlara ve bağlantılı seyahat sözleşmelerine ilişkin Avrupa Birliği Konseyi Direktifini yayınlamaya artık günün ihtiyaçlarını karşılamayan 13/06/1990 tarihli Paket Gezi, Paket Tatil ve Paket Turlara ilişkin yönergeyi yürürlükten kaldırmıştır.¹⁸ 6502 sayılı TKHK mülga yönergeye göre hazırlandığı için 2015 tarihli 2015/2302 sayılı AB Direktifindeki değişiklikleri içermemektedir. 2020 yılında bütün dünyayı etkisine alan seyahat yasaklarına neden olan pandemi neticesinde Avrupa Birliği tüketicileri korumak amaçlı 13.05.2020 tarihli 2020/648 EU Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı yayınlanmıştır.¹⁹ Bunun üzerine Türk mevzuatına 05.05.2020 tarihinde Paket Tur Yönetmeliğine pandemi nedeniyle

---

¹⁷ Sezer Çabri, 6502 sayılı Kanuna Göre Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi (Ankara: Adalet, 2016), 827 vd; Ömer Çınar, "Madde 51, Çınar Şerhi Paket Tur Sözleşmeleri, Milli Şerh." 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun Şerhi, editörler Hakan Tokbaş ve Özlem Tüzüner, (2016), 841.

¹⁸ Directive (EU) 2015/2302 of the European Union Parliament and the Council of 25 November 2015 on package travel and linked travel arrangements, amending Regulation (EC= No 2006/2004 and Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 90/314/EEC. Tam Metin için bkz. erişim tarihi 16 Ekim 2024 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2302/oj>

¹⁹ Commission Recommendation (EU) 2020/648 of 13 May 2020 on vouchers offered to passengers and travellers as an alternative to reimbursement for cancelled package travel and transport services in the context of the COVID-19 pandemic. Tam metin için bkz. erişim tarihi 16 Ekim 2024 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020H0648>

sözleşmelerin feshi adı altında geçici bir madde eklenmiştir.²⁰ Bu alanda son gelişme olarak 29.11.2023 tarihinde Avrupa Konseyi *Paket Tur Direktifinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Bir Öneri* yayınlamıştır.²¹

B. Paket Tur Sözleşmesinin Tanımı ve Unsurları

1. Tanımı

6502 sayılı TKHK m. 51 (1)' de Paket tur sözleşmeleri; "Paket tur sözleşmesi, paket tur düzenleyicileri veya araçları tarafından (a)ulaştırma, (b) konaklama, (c) ulaştırmama ve konaklama hizmetlerine bağlı olmayan başka turizm hizmetlerinden en az ikisinin birlikte, her şeyin dâhil olduğu fiyatla satıldığı veya satımının vaat edildiği ve hizmetin yirmi dört saatten uzun bir süreyi kapsadığı veya gecelik konaklamayı içerdiği sözleşmeler" olarak tanımlanmıştır.

6502 sayılı TKHK dayalı olarak çıkarılan 14.01.2015 tarihli Paket Tur Sözleşmeleri Yönetmeliği'nin tanımlar başlıklı 4. maddesinin f fıkrası paket tur sözleşmesini "Paket tur düzenleyicileri veya araçları tarafından ulaştırma, konaklama ve başka turizm hizmetlerinden en az ikisinin birlikte, her şeyin dâhil olduğu fiyatla satıldığı veya satımının vaat edildiği ve hizmetin yirmi dört saatten uzun bir süreyi kapsadığı veya gecelik konaklamayı içerdiği sözleşmeler" olarak tanımlamıştır. Bu tanım 90/314/AET sayılı Yönerge ile büyük oranda uyumludur. Yönergede'ki paket tur tanımındaki farklılık ulaşım konaklama ediminden sonra verilen edimin "ulaşım veya konaklamaya bağlı olmayan ve paketin önemli bir bölümünü içeren diğer turistik hizmetler"²² olarak anılmasıdır. Oysaki 6502 sayılı

---

²⁰ Pandemi dönemi için bkz. Girgin, Ali Ömer ve Sebastian "Package Tour Contracts in Times of COVID-19", *İstanbul Hukuk Mecmuası* 78, no:2, (2020), 563 vd.

²¹ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2015/2302 to make the protection of travellers more effective and to simplify and clarify certain aspects of the Directive COM/2023/905 final, erişim tarihi Ekm 16 2024 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023PC0905>

²² Council Directive 90/314/EEC Article 2 (c) "other tourist services not ancillary to transport or accommodation and accounting for a significant proportion of the package." Yönergenin tamamı için bkz. erişim tarihi Ekim 15 2024 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31990L0314>

Kanun'da paketin önemli bir bölümünü içermesi unsuru aranmamakta sadece ulaştırma ve konaklamaya bağlı olmayan hizmetler ifadesi kullanılmakta, paketin önemli bir bölümünü içermesi ifadesine yer verilmemektedir. 90/314/AET sayılı yönergeyi ayrı bir kanun olarak hukuk sistemine dâhil eden 18 Haziran 1993 tarihli İsviçre Federal Paket Seyahat Kanunu 1. maddesindeki paket tur tanımı da 90/315/AET sayılı yönerge tanımıyla uyumludur.²³ Aynı yönergeyi Medeni Kanun'a 651a maddesi ve devamını ekleyen Almanya ise 651a maddesinde 90/314/AET yönergesinde belirtilen ulaşım, konaklama hizmetlerine kiralama hizmetini ve bu hizmetlere girmeyen diğer turizm hizmetlerini eklemiştir. Alman BGB 651a'da yapılan tanım 2015/2302 sayılı Avrupa Birliği'nin paket turlara ilişkin olan Direktifi ile tam olarak uyumludur.²⁴

1. Paket Tur Sözleşmesinin Unsurları

Bir tarafını katılımcının, diğer tarafını tur düzenleyicisi ya da aracısının oluşturduğu paket tur sözleşmesi en az iki asli turizm hizmeti edimini birlikte sunulması, her şey dâhil götürü ücret ödenmesi ve hizmetin yirmi dört saatten uzun bir süreyi kapsamaması ya da gecelik konaklamayı içermesi unsurlarını içermektedir. Bu unsurlar, edimlerin bütünlüğü unsuru, her şey dâhil fiyat ödenmesi unsuru ve süre unsuru olarak sınıflandırılabilir.²⁵ Bu unsurların hepsinin bir arada bulunması gerekmektedir.

---

²³ Roberto, Vito. *Basler Kommentar Obligationenrecht I*, Hrsg: Corinne Widmer Lüchinger ve David Oser, 2020. *BSK OR I-Roberto*, Basel: Helbing Lichenhahn 2020, PRG Art. 1.

²⁴ Kalus, Tonner. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, redaktet Martin Henssler, München (C.H. Beck, 2023) BGB § 651a Rn. 3.

²⁵ Demir, *6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri*, 41; Atamer, *Paket Tur Sözleşmelerine İlişkin TKHK m.6/C'nin Revizyonuna İlişkin Teklifler.*, 89; Bazı yazarlar bu üç unsura edimlerin birbirleriyle birleşme unsuru olarak birlikte sunulma unsuru eklemiştir. Selin Sert, "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Paket Tur Sözleşmeleri." *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, no 22 (2015): 223. Bazı yazarlar ise bu üç unsura sözleşmenin tarafları unsuru eklemiştir. Murat Aydoğdu ve Nalan Kahveci. *Tüketici Hukuku Dersleri* (Ankara: Adalet, 2021) 658; Turan Şahin, "Paket Tur Sözleşmesinin Sona Ermesi," *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13, no: 1 (2022): 69; Ceylan, paket tur sözleşmesinin unsurlarını, taraf unsuru, en az iki hizmetin verilmesi, her şey dâhil fiyat kararlaştırılması, süre unsuru ve tarafların sözleşmenin esaslı unsurları üzerinde anlaşmaları olarak incelemektedir.

a. Edimlerin Bütünlüğü Unsuru

6502 sayılı Kanun kapsamında bir sözleşmenin paket tur sözleşmesi sayılabilmesi için ilk unsur 51. maddede sayılan ulaştırma, konaklama ve ulaştırma ve konaklama hizmetlerine bağlı olmayan başka turizm hizmetlerinden en az ikisini bir arada içermesidir. Başka bir deyişle paket tur sözleşmesinde konaklama veya ulaşımı içeren birden fazla turizm hizmetinin işlevsel bir şekilde kombine edilerek koordine edilip paket halinde sunulması gerekmektedir.²⁶ En az iki turizm ediminin asli edim olması, birinin diğerinin yan edimi olmaması gerekmektedir.²⁷ Paket tur sözleşmesi hem ulaşımı hem de konaklamayı içerebilir. Bunların dışında ulaşım veya konaklama hizmeti yanında bu hizmetlere bağlı olmayan farklı bir turizm hizmetini içerebilir. Ulaştırma ve konaklama hizmetlerine bağlı olmayan hizmetlere örnek olarak rehberlik, ören yeri ziyareti, yeme içme hizmeti, gastronomi turu, gala yemeği hizmetlerini içerebilir. Bu durumda ulaşım, konaklama, ören yeri ziyareti, yeme içme, animasyon, gala yemekleri sunan gemi turlarının (*cruise*) Kanun kapsamında paket tur sayılacağı açıktır. "Bütünlük" terimi, münferit bir hizmetin paket tur olamayacağını açıkça ortaya koymaktadır.²⁸ Sadece ulaşım ya da sadece konaklama sunan bir turizm hizmeti 24 saatten uzun da sürse paket tur olarak değerlendirilemez.

b. Her Şey Dâhil Fiyat Ödeme Unsuru

Paket turlara ilişkin olan ikinci unsur ise, toptan fiyat olarak ücretin belirlenmesidir. Paket tura ilişkin tüm hizmetler her şey dâhil olarak önceden belirlenmiş olmalıdır. Katılımcı her edim için ayrı ayrı ücret ödemek durumunda kalmamalıdır.²⁹ Edimler için ayrı faturalandırma kanunu dolanma amaçlı

Ebru Ceylan, "Paket Tur Sözleşmesiyle İlgili 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Getirilen Düzenlemeler," *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, no 1 (2015) 75. Aynı yönde bkz. Akipek Öcal, *Tüketici Hukuku*, 202-203.

²⁶ Havutçu, "Seyahat Sözleşmesi," 31; Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi*, 44.

²⁷ Aydoğdu ve Kahveci, *Tüketici Hukuku*, 659; Şahin, "Paket Tur Sözleşmesinin Sona Ermesi," 70; Yılmaz Aslan, *6502 sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku* (Ankara: Ekin, 2014), 571.

²⁸ Tonner, *MüKoBGB* § 651a Rn. 2.

²⁹ Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi*, 59.

yapılmışsa bu durum sözleşmeyi paket tur olmaktan çıkarmayacaktır. Aynı ayrı faturalandırılan bu edimler de her şey dâhil fiyat unsurunu taşıyor gibi değerlendirilmelidir.³⁰ Paket tur düzenleyicisi kararlaştırılan toptan bedelden başka ücret talep edemez. Seyahat içerisinde yapılan ekstra türlerin açıkça ve özellikle ücretli olduğu belirtilmediği sürece bu ekstra turlarda götürü bedelin içinde sayılacak tur düzenleyicisi ekstra ücret talep edemeyecektir.³¹

c. Süre Unsuru

Son olarak paket tur sözleşmesinde verilen hizmetlerin en az 24 saat sürmesi veya gecelik konaklamayı içermesi gerekmektedir. Ulaşım hizmetinin en az yirmi dört saat sürmesi ya da ulaşımdan sonra gezilecek yerlerde gecelik konaklamayı içermesi süre koşulunu sağlamaktadır. Süre unsurunu taşımayan turizm sözleşmeleri TKHK m. 51 kapsamında paket tur sözleşmesi olarak değerlendirilemez. Örneğin, yemek hizmeti, ören yeri ziyareti ve ulaşım hizmeti verilen günübirlik Trabzon'dan Batum'a yapılan otobüslü şehir turu, gecelik konaklama içermediği ve yirmi dört saatten uzun sürmediği için paket tur sözleşmesi kapsamında değerlendirilemeyecektir.

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun m. 51 ile belirlenen esaslı edimleri birlikte taşıyan paket tur sözleşmeleri konusunda uyuşmazlık çıkması halinde uyuşmazlığın tüketici hukuku uyuşmazlığı olması sebebiyle Tüketici Mahkemesi'nde dava açmadan önce aynı Kanun m. 73'te öngörülen arabulucuya başvurmak zorunludur. 6502 sayılı TKHK m. 51'de belirlenen sözleşmenin esaslı unsurlarını bir arada taşımayan bir tatil sözleşmesi için bu hükme başvurulamaz. Diğer koşulları da oluşmuş ise Tüketici Kanunu'nun genel hükümlerine (*örneğin ayıplı hizmet*), Türk Borçlar Kanunu'nun (*TBK*) ve Türk Ticaret Kanunu'nun (*TTK*) genel hükümlerine başvurulabilir.³² Örneğin, günübirlik turlar yirmi dört saatten az sürdüğü ya da gecelik konaklama içermediğinden bu turlardan doğan uyuşmazlıklara TKHK m. 51'de belirlenen hükümler uygulanmayacak, ayıplı bir hizmet varsa TKHK'nın ayıplı hizmete

---

³⁰ Sayın, Paket Tur Sözleşmesi, 61.

³¹ Şahin, "Paket Tur Sözleşmesinin Sona Ermesi," 70.

³² Çabri, *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, 831; İlhan Kara, *Tüketici Hukuku* (Ankara: Yetkin, 2023), 1042.

ilişkin genel hükümleri veya Borçlar Kanun'undaki ve Türk Ticaret Kanunu'ndaki ilgili hükümler uygulanacaktır. Ancak günü birlik turdan yararlanan kişi aynı zamanda bir tüketici ise TKHK m. 83 gereğince bu işlem tüketici işlemi sayılacak TKHK'nın görev ve yetkiye ilişkin hükümleri uygulanacaktır.

Katılımcı ile sağlayıcı ya da aracı arasında TKHK m. 51'de belirtilen unsurları taşıyan bir sözleşme yapılması yeterlidir, tarafların imzaladıkları sözleşmeye farklı bir isim koymaları önemli değildir. Sözleşmenin isminin paket tur sözleşmesi olması zorunlu değildir. Belirtilen unsurları bir arada ihtiva eden sözleşmeler paket tur sözleşmesi dışında paket tatil, paket seyahat, her şey dâhil tatil gibi farklı isimlerle imzalanmış olsa bile TKHK m. 51'de düzenlenen hükümlere tabi olacaktır.³³

II. PAKET TUR SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Genel Olarak

Paket tur sözleşmesinin hukuki niteliğinin belirlenmesi, sözleşmenin uygulanması, yorumlanması, boşlukların doldurulması uyumsuzluk halinde uygulanacak olan hükümlerin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Paket tur sözleşmelerinde edimlerin bütünlüğü, götürü bedel ve süre unsurlarından yukarıda bahsedilmişti. Sözleşmeler birden fazla taraflı hukuki işlemlerden olmakla birlikte, bu işlemler daima her iki tarafa da borç yüklemes. Örneğin, kefalet ve bağışlama sözleşmeleri tek tarafa borç yüklemektedir. Karşılıklı sözleşmelerde edimler karşı edimler ile değiş tokuş edilir. Burada âdeta her bir edim karşı edim uğruna borçlanılır.³⁴ Paket tur düzenleyicisi ya da aracısı belirlenen edimleri paket tur süresi içerisinde ifa edecek karşılığında paket tur katılımcısı ise götürü ücret bedelini ödeyecektir. Dolayısıyla paket tur sözleşmeleri

---

³³ Aydoğdu ve Kahveci, *Tüketici Hukuku*, 656, 657; Akipek Öcal, *Tüketici Hukuku*, 201.

³⁴ Hatemi, Hüseyin ve Rona Serozan ve Abdülkadir Arpacı, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler* (İstanbul: Filiz, 1992), 10.

her iki tarafa borç yüklediği ve edimler birbirlerinin karşılığı olduğundan tam iki tarafa borç yükleyen karşılıklı (*sinallagmatik*) sözleşmelerdendir.³⁵

Özel borç ilişkileri çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Borç ilişkileri öğretide edim yönünden ani edimli, sürekli edimli ve dönemsel edimli olarak sınıflandırılmaktadır. Sürekli edimli borç ilişkilerinde edimin bütününe kapsama, edimlerin ifa edileceği sözleşme süresine bağlıdır. Bu noktada esas olan sözleşmeye tipini veren edimin sürekli olmasıdır. Her iki tarafın da ediminin sürekli olması zorunlu değildir.³⁶ Paket tur sözleşmesinin süre unsuruna dayalı olarak en azından 24 saat sürmesi veya gecelik konaklamayı içermesi paket tur düzenleyicisi ya da arayıcısının önceden belirlenen edimlerin belirlenen süre zarfında kesintisiz olarak sunulmasını gerektirmektedir. Bu nedenle paket tur sözleşmelerinde paket tur düzenleyicisi ya da aracısının edimi paket turun süresine bağlıdır, sözleşme süresi dolana yahut sözleşme feshedilene kadar sürekli edimin ifası devam eder. Bu nedenle paket tur sözleşmesi sürekli borç ilişkisi içeren bir sözleşmedir.³⁷ Paket tur sözleşmesi düzenleyicisinin edimi zamana yayılan bir edim ihtiva ettiğinden her durumda sürekli edim özelliği gösterir. Paket tura katılan ise tek seferde toptan ödeme borcunu ifa edebileceğinden, tura katılanın edimi ani nitelik gösterir. Paket tur sözleşmesinin unsurlarından birinin süre olduğu yukarıda belirtilmişti. Paket tur süresi içinde ifa edilmeyen edimlerin tekrarlanması mümkün değildir. Örneğin, balayı için tur satın alan bir çiftin balayını planladıkları tarihte yapmaları çift açısından çok önemlidir. Bu nedenle paket turlar kesin vadeli sözleşmelerdendir.³⁸

Öğretide paket tur sözleşmelerinin tipik mi yoksa atipik mi olduğu konusunda da görüş birliği bulunmamaktadır. Kanımızca bu durum bazı

---

³⁵ Aslan, 6502 sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku, 580; Yurt, Seyahat Düzenleme Sözleşmesi, 93; Oktay, Gezi Sözleşmesi 63, Demir, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri, 70.

³⁶ Bilgehan, Çetiner. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Onikilevha, 2024), 35.

³⁷ Ceylan, "Paket Tur Sözleşmesiyle İlgili Düzenlemeler," 77; Demir, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri, 69, 70.

³⁸ Yurt, Seyahat Düzenleme Sözleşmesi, 91; Demir, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri, 69; Ceylan, "Paket Tur Sözleşmesiyle İlgili Düzenlemeler," 77.

yazarların atipik terimini dar anlamda isimsiz sözleşmeler veya kendine özgü sözleşmeler anlamında kullanmalarından kaynaklanmaktadır.³⁹ Oysaki isimsiz sözleşme ve geniş anlamda atipik sözleşme eş anlamlı terimler değildir.⁴⁰ İsimli, isimsiz sözleşme ayrımı yapılırken temel alınan ana ölçüt kanunda esaslı unsurları ile düzenlenmiş olup olmamasıdır. Tipik, atipik ayrımında ise ölçüt sözleşmenin tipleşmiş olup olmamasıdır. Tipleşmek için kanun tarafından ya da uygulama tarafından sözleşmenin en az esaslı unsurlarının belirlenmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla kanunla esaslı unsurları belirlenerek düzenlenen isimli sözleşmeler, tipik sözleşmelerdir diyebiliriz. Kanunda düzenlenmemiş olan isimsiz sözleşmeler ise pek tabii tipik bir sözleşme haline gelmiş olabilir. İsimli bir sözleşme günlük hayatta çok sık kullanılarak iş hayatında artık kabul edildiği yoğun uygulama alanı bulduğu için “tipikleşmiş bir isimsiz sözleşme” ortaya çıkabilir. Örneğin arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi isimli bir sözleşme olmamasına rağmen tipik bir sözleşmedir.⁴¹ Sözleşmenin esaslı unsurları hiçbir kanunda yer almamaktadır. Kanunun düzenlemediği bu sözleşme tekrarlanan uygulamalar sonucunda önce teamüle sonra örf adet hukukuna dayalı olarak tipleşmiştir.⁴² Dolayısıyla atipik bir sözleşme de uygulama sonucunda tipik hale gelebilir.⁴³ Diğer taraftan paket tur sözleşmesinin isimsiz sözleşme olduğunu ileri süren yazarlar da sık kullanımından dolayı tipik bir sözleşme olduğu, uygulamada mutata hale gelerek “tipikleşmiş kitlesel isimsiz sözleşme” haline geldiği görüşünü ileri sürmektedir.⁴⁴

---

³⁹ Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi*, 73; Baş Süzel, *Tatil Sözleşmeleri*, 663, 664. Geniş ve dar anlamda atipik sözleşmeler için bkz. Erden Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit, Karma Sözleşme* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2013), 12, 13.

⁴⁰ Aral, Fahrettin ve Hasan Ayrancı, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri* (Ankara: Yetkin, 2024), 79.

⁴¹ Arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesinin TMK m. 1009’da arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesinden doğan hakların tapuya kaydedilebileceği belirtilmektedir. Ancak sözleşmenin esaslı unsurları, karakteristik özellikleri kanunla düzenlenmemiştir. Bu nedenle arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi isimsiz sözleşmedir. Diğer taraftan isimsiz olmasına rağmen uygulamanın ortaya çıkardığı tipik bir sözleşmedir. Bkz. Seda, Gayretli Aydın, “Arsa Payı Karşılığı İnşaat Sözleşmelerinde Yüklenicinin Kısmi Temerrüdü,” *Terazi Hukuk Dergisi* 16, no. 173 (2021) 24.

⁴² Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 7, 8.

⁴³ Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi*, 73; Hatemi ve Gökyayla ve Serozan, *Borçlar Hukuku Hükümler*, 54.

⁴⁴ Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi*, 74.

Paket tur sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda öğretide görüş birliği yoktur. 6502 TKHK öncesi ve sonrası aşağıda açıkladığımız farklı görüşler ortaya atılmıştır. 6502 sayılı TKHK'nın kabulü ile en çok tartışılan görüşler; paket tur sözleşmelerinin isimsiz sözleşmelerin karma kombine sözleşme türünü oluşturduğu ve isimli sözleşme olduğu görüşleridir.⁴⁵

B. 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un Yürürlüğe Girmesinden Önceki Dönem

Öğretide bazı yazarlarca Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'da düzenlenmeden önce paket tur sözleşmelerinin eser sözleşmesinin bir türü⁴⁶ olduğu yanında vekâlet sözleşmesi, hizmet sözleşmesi, karma kombine sözleşme, kendine özgü sözleşme olduğu görüşleri ileri sürülmüştür.⁴⁷

Paket tur sözleşmesinin vekalet sözleşmesi olup olmadığı tartışmasında sonucun gerçekleşmesine yönelik vaatler yönünden paket tur sözleşmesi ile vekâlet sözleşmesi birbirinden ayrılmaktadır. Vekâlet sözleşmelerinde sonucun gerçekleşmesine yönelik edimlerin gerçekleşmesi vaadi söz konusuysen, paket tur sözleşmelerinde belirli bir sonuca yönelik vaat söz konusudur. Vekâlet sözleşmelerinde sonuç garanti edilemez. Oysaki paket tur sözleşmesinde sonucun gerçekleştirilmesi paket tur düzenleyenin sorumluluğundadır.⁴⁸

---

⁴⁵ Özel, Çağlar. *Tüketicinin Korunması Hukuku*, Ankara: Seçkin, 2016, 255.

⁴⁶ Serozan, paket turu tanımlarken turistik (eser) istisna sözleşmesi tanımlamasını yapmıştır. Serozan, "Turistik Gezi Sözleşmesi," 21; Atamer, paket turun Alman Hukuku'nda olduğu gibi eser sözleşmesinin özel bir türü olarak Türk Borçlar Kanunu'nda eser sözleşmesinden sonra ya da İsviçre Hukuku'nda olduğu gibi ayrı bir kanunla yine eser sözleşmesinin bir türü olarak düzenlenmesini önermiştir. Yeşim M. Atamer, "Paket Tur Sözleşmelerine İlişkin TKHK m.6/C'nin Revizyonuna İlişkin Teklifler," (87-101) İç. *Uğur Alacakaptan'a Armağan* Cilt 2, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

⁴⁷ Görüşlerin değerlendirilmesi için bkz., Demir, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri, 81 vd.; Ömer Çınar, Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması, (İstanbul: Aristo, 2020) 37 vd.; Kara, Tüketici Hukuku, 1043; benzer sözleşmelerden ayırt edilmesi için bkz. Sayın, Paket Tur Sözleşmesi, 67 vd.

⁴⁸ Demir, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri 85; Sayın, Paket Tur Sözleşmesi, 67, 68.

Paket tur sözleşmesinin eser sözleşmesinin bir türü olduğu görüş esasını paket tur sözleşmelerinin Alman Medeni Kanun'unda paket tur sözleşmelerini BGB'de eser sözleşmeleri ve benzer sözleşmeler üst başlığı altında BGB § 651a-m arasında düzenlediğinden paket tur sözleşmelerinin eser sözleşmelerinin bir türü mü olduğu yoksa eser sözleşmesinden bağımsız bir sözleşme mi olup olmadığı tartışması yapılmıştır. Bu tartışmanın temelini benzer sözleşmeler (*ähnliche Verträge*) ifadesiyle neyin kastedildiği konusu oluşturmuştur.⁴⁹ Bununla birlikte, paket tur sözleşmesinin büyük ölçüde bağımsız bir sözleşme türü (*eigenständigen Vertragstyp*) haline geldiği baskın görüş haline gelmiştir. Bu nedenle eser sözleşmelerine ilişkin genel hükümlere başvurmak nadiren gerekli görülmektedir. Paket tur sözleşmeleri konuya ilişkin özel içtihat hukuku yoluyla kendisini eser sözleşmesinden büyük ölçüde kurtarmıştır ve eser sözleşmesine ilişkin birçok hüküm paket sözleşmelerinin yorumlanmasında ya da bu tür sözleşmelere ilişkin uyuşmazlıklarda uygulanamamaktadır.⁵⁰

Eser sözleşmesinde ulaşılmak istenen sonuç eserin tamamlanıp teslim edilmesiyken, paket tur sözleşmelerinde ulaşılmak istenen sonuç tur süresince paket turun beklenen niteliklere uygun geçmesi için gerekli bütün hizmetlerin verilmesidir.⁵¹ Eser sözleşmesinde sonuca nasıl ulaşıldığı önemli olmazken paket tur sözleşmesinde ifayı oluşturan sürecin büyük bir kısmına eser sözleşmesinin aksine her iki taraf da katılmakta ve sürecin nasıl gerçekleştiği de önem taşımaktadır.⁵² Ayrıca paket turun eser kavramına dâhil olup olmadığı da tartışmalı hususlardandır. Eser kavramını maddi olarak algılayan görüşe göre paket tur sözleşmeleri eser olarak nitelendirilemez.⁵³

Paket tur sözleşmelerinde turizm hizmetleri bir ücret karşılığında sunulmaktadır. Süreklilik unsurları iş görme yönleriyle paket tur sözleşmeleri

---

⁴⁹ Tonner, MüKoBGB, BGB § 651a Rn. 17; Stefan Geib, Beck'cher Online-Kommentar, Hrsg. Wolfgang Hau ve Roman Poseck, München: C.H. Beck Verlag, 2024, BGB § 651a Rn. 5-6.

⁵⁰ Tonner, MüKoBGB, BGB § 651a Rn. 18; Geib, BeckOK BGB, BGB § 651a Rn. 5-6.

⁵¹ Sayın, Paket Tur Sözleşmesi, 70.

⁵² Demir, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri, 86.

⁵³ Sayın, Paket Tur Sözleşmesi, 71, 72.

TBK m. 393'te düzenlenen hizmet sözleşmelerine benzemektedir. Diğer taraftan hizmet sözleşmelerinin en belirgin unsurlarından birini bağımlılık unsuru oluşturmaktadır. Hizmet sözleşmesinde işçi işverenin emrinde ona bağımlı olarak iş görmektedir.⁵⁴ Bağımlılık unsurunun bulunmaması nedeniyle paket tur sözleşmeleri hizmet sözleşmesi olarak nitelendirilemez.

C. 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanunun Yürürlüğe Girmesinden Sonraki Dönem

İsviçre –Türk hukukunda sınırlı sayıda sözleşme prensibini kabul eden Roma hukukunun aksine sözleşme özgürlüğü ilkesi kabul edilmiştir. Türk Borçlar Kanunu'nda "Özel Borç İlişkileri" başlığı altında sık kullanılan ve belli tipteki sözleşmeler tek tek ayrı ayrı düzenlenmiş olsa da Türk –İsviçre sistemindeki sözleşmeler bunlarla sınırlı değildir. Sözleşme özgürlüğünün görünümünden olan sözleşmenin tipini/türünü/içeriğini belirleme özgürlüğü sonucunda kanunen düzenlenmemiş olan isimsiz sözleşmeler de geçerlidir.⁵⁵ Türk hukukunda kanun ile esaslı unsurları düzenlenen sözleşmeler "isimli sözleşme" ve kanun ile esaslı unsurları düzenlemeyen sözleşmeler ise "isimsiz sözleşme" başlığı altında incelenmektedir. İsimsiz sözleşmeler de öğretide kendi içlerinde kendine özgü yapısı olan (*sui generis*) sözleşmeler, karma sözleşmeler ve bileşik sözleşmeler olarak üç grupta incelenmektedir.⁵⁶ Öğretide paket tur sözleşmelerinin isimli mi isimsiz sözleşme mi olduğu, isimsiz sözleşme sayılırsa hangi tür isimsiz sözleşme sayılacağı konuları tartışmalıdır.

1. İsimsiz Sözleşme Olduğu Görüşü

Türk Borçlar Kanunu ile ya da başka herhangi bir özel kanun ile düzenlenmemiş olmasına rağmen, sözleşmenin türünü belirleme özgürlüğünün bir sonucu olarak farklı sözleşme tiplerine ait unsurlarının bir araya gelmesiyle

---

⁵⁴ Fikret Eren ve İpek Yücer, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler* (Ankara: Legem Yayınevi, 2024), 539.

⁵⁵ Mustafa Alper Gümüş, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler Kısa Ders Kitabı* (İstanbul: Vedat, 2015), 3; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2024), 5- 6.

⁵⁶ Aral ve Hasan, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 82.

oluşturulan ya da kanunda düzenlenen sözleşmelere tamamen yabancı unsurlar içeren sözleşmelere isimsiz sözleşmeler (*innominantvertaeg*) denir. Barter sözleşmesi, escrow sözleşmesi herhangi bir kanunda düzenlenmediklerinden isimsiz sözleşmedir.⁵⁷

Kanun koyucunun bu sözleşmeleri herhangi bir kanunda düzenlememiş olmasının nedeni kanun koyucunun yasanın hazırlandığı dönemde bu tür sözleşmelerin bazılarında haberdar olmaması, bazılarını düzenlemeyi gelecek zamana bırakması, ya da bazı tarihi nedenlerle açıklanabilir.⁵⁸ Kanımızca günümüzde yapılan her sözleşme için kanun yapma faaliyetinde bulunmak mümkün görünmemektedir. İnsanların ve toplumun ihtiyaçları değiştikçe sözleşmelerin çeşitlenme hızı da artmaktadır.

Bir sözleşmenin isimli sözleşme sayılabilmesi için Borçlar Kanunu'nda ya da Medeni Kanun'da düzenlenmesi zorunlu değildir. Herhangi bir kanunda düzenlenmiş olması isimli sayılması için yeterlidir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta sözleşmenin isminin bir kanunda geçmesi isimli sayılması için yeterli değildir. Ayrıca söz konusu sözleşmenin esaslı unsurlarının da aynı kanunda belirlenmiş olması gerekmektedir.⁵⁹ Öğretide birçok yazar paket sözleşmesinin esaslı unsurlarının kanunda belirlenmediği gerekçesiyle bu tür sözleşmeleri isimsiz sözleşme olarak nitelendirmiştir.⁶⁰

Kanunda düzenlenmeyen isimsiz sözleşmeler ise kendi içlerinde içerdikleri esaslı unsurlarının özellikle asli edimlerin isimli sözleşmelere ait olup olmamasına göre karma sözleşmeler, birleşik sözleşmeler ve kendine özgü (*sui generis*) sözleşmeler olarak ele alınmaktadır.⁶¹ Paket tur sözleşmelerinin isimsiz sözleşme olduğu görüşündekilerin bir kısmı karma sözleşme niteliğinde olduklarını ileri

---

⁵⁷ Sinan Usta, Borcun İfasında Bir Teminat Aracı Olarak Escrow Sözleşmesi (Ankara: Yetkin, 2024), 26, 27.

⁵⁸ Eren ve Yücer, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 972.

⁵⁹ Kuntalp, Karışık Muhtevalı Akit, Karma Sözleşme, 5.

⁶⁰ Kuntalp, Karışık Muhtevalı Akit, 5; Baş Süzel, Tatil Sözleşmeleri, 184; Sayın, Paket Tur Sözleşmesi, 73, 74; Aydoğdu ve Kahveci, Tüketici Hukuku, 662. Kadir Erk Pekmaz, Tüketici Hukuku Çerçevesinde Paket Tur Sözleşmeleri (İstanbul: Yetkin Yayıncılık, 2015), 67.

⁶¹ Gümüş, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 5-10.

sürerken, diğer bir kısmı ise sui generis sözleşme niteliğinde olduklarını savunmaktadır:

a. Karma Sözleşme (Karışık Muhtevalı Akit)

Karma sözleşmeler (gemischter Vertrag, contrat mixte) kanunda düzenlenen farklı türdeki sözleşmelerin unsurlarını kanunun öngörmediği şekilde bir araya getiren sözleşmelerdir.⁶² Başka bir deyişle karma sözleşmelerin unsurları kanunun öngördüğü isimli sözleşmelere ait olmasına rağmen bu unsurlar kanuna yabancı bir şekilde birleştirilmiştir.⁶³ Karma sözleşmeleri oluşturan isimli sözleşmelerin unsurları bağımsızlıklarını tamamen kaybederek, yeni bir sözleşme içinde bir araya gelerek yeni bir sentez oluşturmaktadır.⁶⁴ Karma sözleşmeler kendi içlerinde çifte tipli, kombine, çeşitli tiplere ait unsurların birbirine karıştığı sözleşmeler gibi farklı türlere ayrılmaktadır.

Yargıtay 2021 tarihli bir kararında “paket tur sözleşmesinin birçok hizmeti bünyesinde barındıran karma nitelikli bir sözleşme görünümünde olduğunu; ulaştırma yönü ile taşıma, konaklama yönü ile kira sözleşmesi ve karşılaştırılan bedel yönüyle satış sözleşmesine ilişkin unsurları bünyesinde barındırdığını, paket tur sözleşmesinin esasen iş görme veya hizmet sözleşmesi niteliğinde de kabul edilebileceğini” belirtmiştir.⁶⁵

---

⁶² Cevdet Yavuz, Faruk Acar ve Burak Özen, *Borçlar Hukuku Dersi Özel Hükümler* (İstanbul: Beta, 2018),14.

⁶³ Öğretide karma sözleşmelerin hukuki niteliği konusunda görüş birliği yoktur. İsimli sözleşmelerin esaslı unsurlarının kanunun öngörmediği şekilde bir araya getirilmesi karma sözleşmeyi oluşturur. (dar anlamda karma sözleşme) Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 21. Diğer bir görüşe göre ise sadece isimli sözleşmelerin unsurları değil isimli sözleşmelerin unsurlarının da farklı şekillerde birleşmesi karma sözleşmeleri oluşturabilir(geniş anlamda karma sözleşme). Walter Schlupe, “Innominatverträge,” İç. *Schweizerisches Privatrecht*. (Basel, Stuttgart: Helbing & Lichtenhahn, 1979) 771. Geniş anlamda sözleşme görüşü kabul edilirse su generis sözleşmeler ile karma sözleşmeler birbirinden ayırt edilemez. Bu nedenle karma sözleşme denildiğinde dar anlamda karma sözleşmeyi ifade ediyoruz.

⁶⁴ Eren ve Yücer, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 977.

⁶⁵ Yargıtay 3 HD. tE. 2021/6774K, 2021/11815, 22.11.2021 (Lexpara Hukuk Bilgi Sistemi)

Öğretide paket tur sözleşmelerini karma sözleşme olarak nitelendiren yazarların hepsi bu sözleşmenin karma sözleşmelerin kombine türü olduğu konusunda aynı fikirdedir.⁶⁶ Karma sözleşmelerin bir türü olan kombine sözleşmelerde; taraflardan biri kanunda düzenlenmiş sözleşme tiplerinde (vekâlet, kira, satış, eser.. vb) yer alan birden çok asli edimde bulunmayı, diğer taraf ise tek bir edimde bulunmayı genellikle bir miktar para ödemeyi taahhüt etmektedir.⁶⁷ Öğretideki birçok yazar paket tur sözleşmelerini, tek bir ücret ödeme karşılığında en az iki asli tatil hizmetinin bir arada sunulması sebebiyle karma kombine sözleşme olarak nitelendirmektedir.⁶⁸

Karma sözleşmelerin tamamlanmasında uygulanacak hükümler konusunda öğretilerde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşler; dışlama görüşü, soğurma görüşü, birleştirme (*terkip*) görüşü, kanundaki bireysel hükümlerin uygulanması görüşü, kıyas ve yaratma görüşüdür.⁶⁹ Dışlama görüşüne göre, çeşitli sözleşme tipleri birbirlerini götürür bu nedenle karma sözleşmelere edimlerin ait olduğu sözleşmelere ilişkin hükümler uygulanamaz. Karma sözleşmelere Türk Borçlar Kanunu genel hükümleri uygulanmalıdır. Bu görüş benzerlik olgusuna önem vermez. Bu görüş, kanuni akit tiplerine bağlanmış olan tamamlayıcı hükümlerin karma sözleşmelere uygulanmasını tamamen reddeder.⁷⁰ Soğurma görüşüne göre karma sözleşmeyi oluşturan edimlerden hangisi daha önemli ise bu edimin ait olduğu hâkim sözleşme tipi sayılmalı ve o tipe ait olan bütün hükümler karma sözleşmeye uygulanmalıdır. Başka bir ifadeyle; hâkim edimin ait olduğu sözleşme diğer sözleşmelere ait olan edimleri yutmaktadır.⁷¹ Birleştirme görüşüne göre

---

⁶⁶ Hatemi, Serozan ve Arpacı, *Borçlar Hukuku Özel Bölüm*, 45; Aydoğdu ve Kahveci, *Tüketici Hukuku*, 662; Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi* 76; Sert, "Paket Tur", 78 ; Şahin, "Paket Tur Sözleşmesinin Sona Ermesi," 69.

⁶⁷ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 29.

⁶⁸ Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi* 78; Sert, "Paket Tur," 78; Şahin, "Paket Tur Sözleşmesinin Sona Ermesi," 69; Ömer Öksüz, "Tüketici Hukukunda Paket Tur Sözleşmeleri," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 66 (2016) 334; Aydoğdu ve Kahveci, *Tüketici Hukuku*, 662.

⁶⁹ Eren ve Yücer, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 983.

⁷⁰ Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 228 -229.

⁷¹ Gümüüş, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 11. Bu görüş de kendi içinde karma sözleşmeye önemli unsurları dışında kalan diğer unsurların ilgili oldukları akit tiplerinin hükümlerinin uygulanıp

karma sözleşmeyi oluşturan her edime kendine ait sözleşmeye ilişkin hükümler uygulanmalıdır.⁷² Sonrasında ise her bir edime ait hukuki sonuç birbirine bağlanmalıdır.⁷³ Kıyas ve yaratma görüşüne göre, karma sözleşmeyi oluşturan sözleşme hükümleri karma sözleşmeye kıyas yoluyla uygulanmalıdır. Ancak bu kurallar karma sözleşmeye doğrudan değil, somut olaya göre tarafların amaç ve çıkarlarına uygun olarak kıyas yoluyla uygulanmalıdır.⁷⁴ Eğer kıyas yoluyla bile uygulanabilecek bir hüküm bulunmazsa borçlar hukuku genel hükümlere başvurulmalıdır. Burada da bir çözüm bulunmazsa Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 1 gereğince örf adet hukukuna başvurulmalı; yine bir çözüm bulunamazsa hâkim hukuk yaratmalıdır.⁷⁵

Paket tur sözleşmelerini karma kombine sözleşme olarak nitelendiren yazarlar, sözleşmenin tamamlanması konusunda kıyas teorisinin uygun düşeceğini savunmaktadır.⁷⁶ Kıyas teorisinin benimsenmesi halinde paket tur sözleşmelerine kendilerini oluşturan edimlere ait sözleşmelerin kıyasen uygulanacağını ve edimsel bütünlüğün bulunmayacağı ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre, paket turlara ilişkin uyuşmazlıklarda öncelikle 6502 sayılı TKHK ve Paket Turlara İlişkin Yönetmelik uygulanacak bu mevzuatta hüküm bulunamazsa ise uygun düştüğü ölçüde Borçlar Kanunu'nda düzenlenen vekalet, eser, kira, satış sözleşmelerine ilişkin hükümler kıyasen uygulanacaktır.⁷⁷

b. Sui Generis Sözleşme (Kendine Özgü Sözleşme)

İsimsiz sözleşmelerinin diğer bir türü olan su generis sözleşmeleri, kısmen veya tamamen kanunda düzenlenmiş sözleşme tiplerinde bulunmayan unsurlar

---

uygulanmamalarına göre saf imtisas ve saf olmayan imtisas olarak ikiye ayrılmaktadır. Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 228-231.

⁷² Gümüş, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 11; Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 231.

⁷³ Aydın Zevkliler ve Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri* (Ankara: Vedat, 2024), 21.

⁷⁴ Yavuz, Acar ve Özen, *Borçlar Hukuku Dersi Özel Hükümler*, 15.

⁷⁵ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 30. Aral ve Ayrancı, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 91.

⁷⁶ Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi*, 77; Pekmez, *Paket Tur*, 67.

⁷⁷ Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi*, 78; Şahin, "Paket Tur Sözleşmesinin Sona Ermesi," 69.

oluşturmaktadır.⁷⁸ Bu sözleşmeler gerçek anlamda yeni oluşumlar gösteren sözleşmelerdir.⁷⁹ Sui generis sözleşmeler söz konusu olduğunda sözleşmeden kaynaklı sorunların nasıl çözüleceği konusunu belirlemek zorlaşmaktadır. Zira sui generis sözleşmeler kanunda düzenlenmemiş sözleşmelerdir. Bunun yanında içerdikleri unsurlara ilişkin olarak da çoğu zaman herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.⁸⁰ Sui generis sözleşmelere ilişkin uyuşmazlıklarda taraflar aralarındaki uyuşmazlıkları çözmek için kendi iradeleriyle kurallar koymuşlarsa bu kurallar uygulanır. Su generis sözleşmelerde sözleşme boşluğu olması ve sözleşmenin tamamlanması gerektiğinde uygulanacak hükümler konusunda farklı görüşler mevcuttur. Serozan'a göre sui generis sözleşmenin varlığı halinde "kural yokluğu" söz konusudur. Bu görüşe benzer yasal tiplere özgü kuralların kıyas yoluyla sui generis sözleşmeye uygulanması hukuki boşlukların doldurulması için gerekli tek yoldur. Ancak TBK özel ya da genel bölümde sui generis sözleşmeye uygulanabilecek bir hüküm yoksa hâkim somut menfaatler durumunu gözeterek kuralı kendisi yaratacaktır.⁸¹ Bizim de katıldığımız aksi görüşte olan Eren, sui generis sözleşmelerin yapısı gereği TBK özel hükümlerde düzenlenen kanuni sözleşme tiplerinin herhangi bir esaslı unsurunu içermedikleri için burada düzenlenen tipik sözleşmelere ilişkin hükümlerin sui generis sözleşmelere uygulanamayacağını savunmaktadır.⁸² Bu görüşe göre hâkim tipikleşmiş bir sui generis sözleşme ile karşı karşıya ise TBK genel hükümlerde elverişli ve uygun bir hüküm bulamazsa örf adet hukukuna bakacak⁸³ burada da uygun bir hüküm bulamazsa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural

---

⁷⁸ Aral ve Ayrancı, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 83.

⁷⁹ Aral ve Ayrancı, 83.

⁸⁰ Zevkliler ve Gökyayla, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 12.

⁸¹ Hatemi ve Gökyayla ve Serozan, *Borçlar Hukuku Hükümler*, 51.

⁸² Eren ve Yücer, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 989; Oktay, "İsimsiz Sözleşmelerin Yorumu," 275-276.

⁸³ Hakim örf adet hukukuna bakarken iş hayatında uzun süredir uygulanan bir sözleşme söz konusu ise oluşan bu teammülleri de göz önüne alır. Fikret Eren. "İsimsiz Sözleşmelerin Genel Teorisi" İç. *Türk Borçlar Hukuku Açısından İsimsiz Sözleşmeler Sempozyumu* editör İpek Yücer Aktürk, (Ankara: Yetkin, 2011) 26.

koyacaktıysa öyle bir kural koyup uygulayacaktır.⁸⁴ Başka bir ifade ile TMK m. 1 uyarınca hukuk yaratacaktır.

Paket tur sözleşmesinin sui generis sözleşme olduğunu ileri süren yazarlar, paket tur sözleşmesinin sui generis sözleşme olarak nitelendirilmesinin daha adil sonuçlar doğuracağı varsayımından yola çıkmaktadır.⁸⁵ Şöyle ki paket tur sözleşmelerinde edimler birbirleri ile bağlantılıdır ve birbirlerini tamamlarlar. Dolayısıyla bu edimlerin bölünerek her bir edime ait olduğu sözleşmenin hükümlerinin uygulanması adil sonuçlar doğurmayacağından paket tur sözleşmeleri karma sözleşme olarak nitelendirilmemelidir.⁸⁶ Paket tur sözleşmesini sui generis bir sözleşme olarak nitelendiren yazarlar paket turları oluşturan sözleşmelere ait edimlerin ait olduğu sözleşmelere ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir.⁸⁷ Oktay, paket tur sözleşmelerini sui generis sözleşme olarak kabul etmenin, uygulanacak olan hükümleri belirlerken uygulayıcıya daha geniş bir serbesti tanıyacağını ileri

---

⁸⁴ Eren ve Yücer, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 989; Sanem Aksoy Dursun, *Borçlar Hukukunda Hâkimin Sözleşmeyi Tamamlaması* (İstanbul: Oniki Levha, 2008), Sayın, *Paket Tur Sözleşmesi*, 75; Kuntalp'a göre sui generis sözleşmelere borçlar özel hükümlerinde düzenlenen sözleşme tiplerine ilişkin hükümler doğrudan uygulanamaz. Borçlar Kanunu'nun genel hükümleri doğrudan doğruya uygulanır, özel hükümleri ise ancak bu kısımda düzenlenen sözleşmeler ile *sui generis* sözleşmeler arasında benzerlik bulunuyorsa benzerlik oranında kıyasen uygulanır. Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 22. Kılıçoğlu'na göre bu kendine özgü sözleşmenin kanunda düzenlenmiş olan hangi tür sözleşmeye benzediğine bakılacak ve kıyasen bu hükümler uygulanacaktır. Eğer hiçbir sözleşmeye benzemiyorsa Borçlar Hukuku genel ilkeleri devreye sokularak, hâkimin TMK m. 1 gereğince hukuk yaratması yoluyla hukuki ihtilaf çözülecektir. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku, Özel Hükümler*, 18; Aral ve Ayrancı, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 91. Eren ayrıca sui generis sözleşmelere uygulanacak olan kuralların belirlenmesinde iş hayatında kitlesel kullanım kazanmış tipikleşmiş sözleşmeler için kanun koyucu olsaydı nasıl kural koyacaktıysa öyle bir kural koyup uygulaması gerektiğini; henüz çok az yapılan bireysel atipik sözleşmeler içinse TMK m. 4'e kıyasen kazuistik bir yöntemle hukuka ve hakkaniyete uygun somut ve bireysel bir kural koyarak sözleşmeye bunun uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir. Eren, *İsimsiz Sözleşmelerin Genel Teorisi*, 26.

⁸⁵ Vardar Hamamcıoğlu, "Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması,"283.

⁸⁶ Vardar Hamamcıoğlu, "Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması,"283.

⁸⁷ Oktay, *Gezi Sözleşmesi*, 51 vd. Vardar Hamamcıoğlu, "Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması,"283.

sürmektedir.⁸⁸ Bir görüşe göre paket tur sözleşmelerinde paket turların içeriği ve özellikleri birbirinden farklı olabileceğinden, sözleşmenin özelliğine göre ayrı ayrı hangi sözleşmelerin unsurlarını içerdiğini belirlemek veya ortalama bir paket tur sözleşmesinde bulunan unsurları dikkate alarak belirleme yapmak gerekir.⁸⁹ Bir başka görüşe, göre kendine özgü bir sözleşme olan paket tur sözleşmesi ile eser sözleşmesinin benzerlikleri olduğundan paket tur sözleşmelerine özellikleri uygun düştüğü ölçüde eser sözleşmesi hükümleri kıyasen uygulanmalıdır. Ancak eser sözleşmesine uygun hükümlerin uygulanmadığı sürekli sözleşme olmasından kaynaklanan durumlarda kira sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanmalıdır.⁹⁰

c. Asli Unsurlara Göre Belirleme Görüşü

Bunun dışında bazı yazarlarsa paket tur sözleşmesinin içeriğindeki asli edimlere göre hukuki nitelendirme yapmak gerektiğini, asli unsurlara göre belirleme yapılabileceğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, asli edimler TBK'da düzenlenen tipik bir edimse (örneğin, *vize alınması, ulaşım, konaklama*) karma sözleşme söz konusudur. Diğer taraftan asli edimler spor müsabakası düzenleme, rehberlik hizmeti gibi tipik olmayan edimler ise bağımsız sözleşme söz konusudur.⁹¹

2. İsimli Sözleşme Olduğu Görüşü

Türk Borçlar Kanunu'nda ya da başka bir özel kanunda sözleşmeye tipini ve unsurlarla düzenlenmiş olan, sözleşmenin adının yanında sözleşmenin "*asli edim yükümleri üzerinden ve asgari hüküm ve sonuçlarını içeren sözleşmeler*" isimli sözleşmeler olarak adlandırılır.⁹² Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen farklı

---

⁸⁸ Oktay, Gezi Sözleşmesi, 52.

⁸⁹ Ahmet Karakocalı ve Ali Suphi Kurşun, *Tüketici Hukuku* (İstanbul: Aristo, 2015), 181 ; Oktay, *Gezi Sözleşmesi*, 54-55; Ceylan, "Paket Tur Sözleşmesiyle İlgili Düzenlemeler," 76 vd.

⁹⁰ Vardar Hamamcıoğlu, "Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması,"283.

⁹¹ Baş Süzel, *Tatil Sözleşmeleri*, 190.

⁹² Mustafa Alper Gümüş, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler, İsimli Sözleşmeler Teorisi* (İstanbul: Vedat, 2008), 6.

isimli sözleşme tiplerine ilişkin (*eser, kira, hizmet, satım vb.*) unsurlar kanun hükmü ile karıştırılıp oluşturulan karma nitelikteki sözleşmeler de bir isimli sözleşme oluşturabilir.⁹³

1990 tarihinde Avrupa Ekonomik Topluluğu Paket Gezi, Paket Tatil ve Paket Turlara ilişkin 90/314/AET sayılı Konsey Yönergesinde asgari uyum yaklaşımı belirlenmişti. 25 Kasım 2015 tarihinde 2015/2302 sayılı Paket Turlara ve Bağlantılı Seyahat Sözleşmelerine İlişkin Avrupa Birliği Konseyi Yönergesi'nde üye devletler asgari uyum yaklaşımından tam uyum yaklaşımına geçmiştir. Bu nedenle bütün üyeler belirlenen standartlara uymak zorundadır, belirlenen standartlardan daha asgari ya da daha sıkı düzenlemeler yapamazlar. Bu doğrultuda Alman Medeni Kanun'unda düzenlenen paket tur sözleşmelerine ilişkin hükümlerde de değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenlemeye uygun sözleşmeler sadece bağımsız bir sözleşmenin kabul edilmesiyle sağlanabilir.⁹⁴ Ayrıca sözleşme özgürlüğünün bir parçası olan sözleşmenin türünü belirleme özgürlüğü de bu durumu işaret etmektedir. Son olarak, yasanın sistematığı ve paket turlara ilişkin hükümlerin ayrıntılı hükümler olması göz önünde bulundurulduğunda paket tur sözleşmelerinin bağımsız nitelikte bir sözleşme olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut düzenlemenin yoğunluğu Alman hukukunda artık paket turlara ilişkin uyumsuzluklarda eser sözleşmelerine ilişkin hükümlerin uygulanmasının gerekli olmadığını göstermektedir.⁹⁵

İsviçre öğretisinde paket tur sözleşmelerine ilişkin esaslı unsurlar, İsviçre Paket Seyahatlere İlişkin Federal Yasasında düzenlenmiş bulunduğundan artık isimli sözleşme (*Nominant- Vertragstyp*) olarak kabul edilmektedir.⁹⁶ İsviçre Federal Yasa'sı yeni bir sözleşme türünü esaslı unsurları ile düzenleyerek isimli sözleşme haline getirmiştir. İsviçre Federal Yasa'sında paket turlara ilişkin hüküm bulunmadığında İsviçre Borçlar yasası uygulanmaktadır.⁹⁷ Ancak İsviçre Federal Mahkemesi paket seyahat organizasyonu sözleşmesinin bünyesinde satış, eser,

⁹³ Gümüş, İsimsiz Sözleşmeler Teorisi, 6.

⁹⁴ Geib, *BeckOK BGB*, BGB § 651a Rn. 5-6.

⁹⁵ Geib, *BeckOK BGB*, BGB § 651a Rn. 5-6.

⁹⁶ Peter Krepper, *Handbuch Tourismusrecht* (Zürich - Basel - Genf: Schulthess, 2022), 156.

⁹⁷ Krepper, *Tourismusrecht*, 156.

hizmet gibi edimleri içerebileceğinden ve bu edimin sınırlarının belirlenmesinin ve kategorize etmenin zor olduğu öğretiyeye atıfta bulunarak, bu tür sözleşmeleri karma sözleşme olarak nitelendirmektedir.⁹⁸

Yukarıda açıkladığımız birçok yazar paket tur sözleşmelerini isimsiz olarak nitelendirmiş olsa da değerlendirmelerinin 6502 sayılı yeni TKHK öncesi yürürlükte olan mevzuat açısından doğru olduğu kanısındayız. Örneğin, Kuntalp, paket tur sözleşmelerinin 4077 sayılı Kanun m.6/c' de adının geçmesine rağmen esaslı unsurlarının belirtilmemiş olmasından dolayı isimsiz sözleşme olarak nitelendirmektedir.⁹⁹ Ancak Kuntalp söz konusu eserini yazdığı dönemde 4077 sayılı TKHK yürürlükteydi ve mülga TKHK 6/c maddesi sadece paket tur sözleşmesinin tanımını yapan bir bentten ibaretti. Kanımızca paket tur sözleşmeleri 2013 tarihli 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun m. 51 ile on bend halinde ayrıntılı olarak düzenlendiğinden artık isimsiz sözleşme olarak anılamaz. Bir sözleşme türünü isimli sözleşme haline getirenin sözleşmenin isminin bir kanunda geçmesi değil en azından esaslı unsurlarının (*essentialia negotii*) yani tarafların hak ve yükümlülüklerinin kanun ile hükme bağlanmış olmasıdır.¹⁰⁰ Sözleşmenin esaslı unsurları kanun tarafından düzenlemişse ve somut sözleşmenin esaslı unsurları ile kanun ile belirlenmiş esaslı unsurlar birbirleriyle birleşiyorsa ortada bir isimli sözleşme olduğuna şüphe yoktur.¹⁰¹ Kanımızca 6502 sayılı TKHK m. 51 sözleşmenin esaslı unsurlarını, asli edim yükümlülüklerini, tarafların hak ve yükümlülüklerini, sözleşmenin hüküm ve sonuçlarını içerdiğinden paket tur sözleşmeleri artık isimli sözleşme halini almıştır.¹⁰²

---

⁹⁸ Krepper, *Tourismusrecht*, 156.

⁹⁹ Kuntalp, Karışık Muhtevalı Akit, 5.

¹⁰⁰ Saibe Oktay, "İsimsiz Sözleşmelerin Yorumu," İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 55, no, 1-2 (2011): 264; Eren ve Yücer, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 972; 14; Eren, "İsimsiz Sözleşmelerin Genel Teorisi," 14.

¹⁰¹ Oktay "İsimsiz Sözleşmelerin Yorumu," 265.

¹⁰² Aynı yönde bkz. Demir, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri 87; Kara, Tüketici Hukuku, 1043.

D. Paket Tur Sözleşmelerinin Yorumlanması, Boşluklarının Tamamlanması

Yukarıda paket tur sözleşmesini isimsiz sözleşme olduğunu ileri süren görüşlere göre paket tur sözleşmelerinin uygulanması, boşlukların tamamlanması konularına kısaca değinilmiştir. Bu kısımda paket tur sözleşmelerini isimli sözleşme olarak kabul eden görüşe göre paket tur sözleşmelerinin yorumlanması ve boşlukların tamamlanması konularına kısaca değinilecektir.

1. Paket Tur Sözleşmesinin Yorumlanması

Sözleşmede tarafların kullandığı iradelerin anlamları açık değilse sözleşme yorumlanır. Sözleşmenin tamamlanmasındaysa (*Ergaenzung des Vertrages*) sözleşmede tarafların hak ve yükümlerine ilişkin bir düzenleme eksiktir, sözleşme boşluğu söz konusudur.¹⁰³ Sözleşmenin yorumlanması TBK m. 19 gereğince geçerli sözleşmenin¹⁰⁴ içeriğindeki açık olmayan bir hükmün anlamının tarafların birbirleriyle örtüşen ortak iradelerine uygun olarak dürüstlük kuralı çerçevesinde belirlenmesidir.¹⁰⁵ Geçerli bir şekilde kurulmuş olan bir sözleşmenin içeriğinin, sözleşmenin taraflarınca farklı şekillerde anlaşılması durumunda hâkimin sözleşmeyi yorumlayarak tarafların birbirlerine uygun, gerçek ve ortak iradelerini tespit etmesi gerekir.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Kılıçoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 340, 341.

¹⁰⁴ Taraflar sözleşmenin kurulup kurulmadığında anlaşamıyorsa kurucu (uygunluk) yorum uyumsuzluğu doğar. Kurulmuş sözleşmenin içeriğinin ne şekilde anlaşılması gerektiği konusunda uyumsuzluk varsa içerik yorum uyumsuzluğu söz konusu olur. Çalışmamızda ifade edilen içerik yorum uyumsuzluğudur. Gökhan Antalya, *Marmara Hukuk Yorumu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin, 2024), 569; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara : Legem Yayınevi, 2024), 536.

¹⁰⁵ Atilla Altop, "Sözleşmenin – Hükümlerinin- Yorumlanmasında Başvurulan Yorum Araçları ve İlkeleri," *Fasikül Hukuk Dergisi* 11, no. 111 (2019), 629, 630; Aksoy Dursun, *Borçlar Hukukunda Hâkimin Sözleşmeyi Tamamlaması*,10; Nurcihan Dalcı Özdoğan, "Sözleşmenin Yorumunda Gerçek İradenin Tespiti." *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8, no. 1 (2017): 35-36.

¹⁰⁶ İbrahim Kaplan, *Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi* (Ankara: Seçkin, 2007), 31; Fikret Eren ve Ünsal Dönmez, *Eren Borçlar Hukuku Şerhi*, (Ankara: Yetkin, 2022), 603 vd.; Şener Akyol. *Sözleşmenin Yorumu*, (İstanbul: Yetkin, 2010),1 vd.; Murat Sarıkaya, *Sözleşmenin Yorumu* (İstanbul: Filiz, 2019),

Sözleşmelerde yer alan taraf iradelerinin gerçek anlamlarını ortaya çıkarmak için üç farklı teori kullanılması olasıdır; ölüme bağlı tasarrufların yorumunda kullanılan irade sahibinin verdiği anlamın esas alınmasına dayanan “irade teorisi”; iradenin beyan edildiği karşı tarafın buna verdiği anlamı esas alan “beyan teorisi” ve ortalama standardı göz önünde tutan irade açıklamasında doğruluk ve dürüstlük kurallarına göre bu açıklamanın muhatabının verdiği veya vermek zorunda olduğu anlamı esas alan “güven teorisi”dir.¹⁰⁷ Güven teorisi ile ortalama standart göz önünde tutularak sözleşmenin yorumunun objektifleştirilmesi sağlanmaktadır. Ancak bazen somut olayın niteliğine göre sözleşmelerin yorumunda, “sözleşmeyi kaleme alanın aleyhine yorum ilkesi” ve “bir haktan vazgeçmeye ilişkin olan hükümlerin dar yorumlanması ilkesi” gibi tarafların sözleşmeye verdikleri subjektif anlamın kullanıldığı ilkelerden faydalanılabilmektedir.¹⁰⁸ Sözleşme hükmünde tereddüt halinde sözleşmeyi kaleme alanın aleyhine yorum ilkesi genel işlem şartlarında uygulama alanı bulan bir ilkedir.¹⁰⁹

Paket tur sözleşmesi bir tüketici sözleşmesi olduğundan bu noktada genel işlem şartlarından tüketiciyi korumak için getirilen TKHK m. 5’de düzenlenen haksız şartlara¹¹⁰ ilişkin hükümlere de değinmek gerekir. Paket tur sözleşmesinde yer alan bir hüküm açık veya anlaşılır değilse veya birden çok anlama geliyorsa TKHK m. 5 gereğince bu hüküm tüketici lehine yorumlanır.

Sözleşmenin yorumunda, sözleşmenin sözünün ve özünün esas alınması, sözleşmenin tamamının esas alınması, sözleşme öncesi hazırlık görüşmelerinden faydalanması gibi yorum araçları kullanılmaktadır.¹¹¹ Paket tur sözleşmesinde

---

7 vd; Eda Şahin ve Damla Özden Çelt, “Sözleşmenin Yorumlanması Meselesine Türk ve İngiliz Hukuklarının Farklı Yaklaşımları,” *Legal Hukuk Dergisi* 17, no. 194 (2019): 710 vd.

¹⁰⁷ Ahmet M Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2024), 336-337.

¹⁰⁸ Kemal Oğuzman, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Vedat, 2024), 203 vd.; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 338.

¹⁰⁹ Oğuzman, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 204.

¹¹⁰ Genel işlem şartlarının yaptırımları için bkz. Muzaffer Şeker, *Yazılmamış Sayılma* (İstanbul: Oniki levha, 2022).

¹¹¹ Kılıçoğlu, *Borçlar Genel Hükümleri*, 341.

kullanılan deyimler, tarafların mensup oldukları çevrede özel bir anlamı varsa bu özel anlamda kullanılmış sayılmalıdır. Paket tur sözleşmesinde kullanılan deyimlerde ve sözleşmenin hükümleri tek başına değil sözleşmenin bütünü için değerlendirilmelidir.¹¹²

Sözleşmelerin yorumunda teamüllerden de faydalanılabilir. Taraflar, teamülleri sözleşme hükümleri arasında açıkça yer alacak şekilde (örneğin, atıf yaparak) sözleşme içeriğine dâhil edebilirler. Ancak, teamüller doğrudan sözleşme metnine entegre edilmemiş olsa bile, sözleşmenin yorumlanmasında ve içeriğinin açıklığa kavuşturulmasında bir yorum aracı olarak dikkate alınabilirler.¹¹³

Paket tur sözleşmesinde tarafların gerçek ve ortak iradesinin belirlenemediği durumlarda sözleşmenin içeriği güven teorisi kapsamında objektif olarak belirlenmelidir. Bir sözleşmenin isimli ya da isimsiz sözleşme sayılması güven teorisi kapsamında objektif yorumu açısından bir fark yaratmaz.¹¹⁴ Sadece isimsiz sözleşmelerin yorumunda örf adet hukuku ve özellikle mesleki teamüller, isimli sözleşmelere göre daha fazla rol oynar.¹¹⁵

Kanımızca paket tur sözleşmelerinin isimli ya da isimsiz sözleşme olarak nitelendirilmesi önemli olmaksızın, bu tür sözleşmelerinin tüketici hukuku sözleşmeleri olduğu göz önünde bulundurularak güven teorisi kapsamında yorumlanması, tereddütlü olan hususlarda tura katılan lehine yorum yapılması gerekmektedir. Tüketici hukukunun en temel ilkesi TKHK m. 5/4 ile düzenlenen tüketici lehine yorum ilkesidir.¹¹⁶ Bu hükme göre sözleşmede açık anlaşılır olmayan bir hüküm olması halinde bu hüküm tüketici lehine yorumlanır. Dolayısıyla paket tur sözleşmeleri de tüketici sözleşmesi olduğundan aynı durumda tura katılan lehine yorum yapılacaktır.

---

¹¹² Oğuzman, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 203.

¹¹³ Sarıkaya, *Sözleşmenin Yorumu*, 281.

¹¹⁴ Sarıkaya, *Sözleşmenin Yorumu*, 208. İsimsiz sözleşmeler yorumlanırken esas alınacak teori güven teorisidir. Eren, *“İsimsiz Sözleşmelerin Genel Teorisi”*, 28. Oktay, *“İsimsiz Sözleşmelerin Yorumu”*, 281.

¹¹⁵ Oktay, *“İsimsiz Sözleşmelerin Yorumu”*, 282.

¹¹⁶ Akipek Öcal ve Kara, *Tüketici Hukuku Ders Kitabı*, 50.

1. Paket Tur Sözleşmelerinde Boşluklarının Tamamlanması

Esaslı unsurlara sahip olan geçerli bir sözleşmede boşluk bulunması diğer bir ifadeyle düzenlenmemiş hususlar bulunması olağan ve kaçınılmazdır.¹¹⁷ Sözleşmenin uyumsuzluk konusu, sözleşmenin ikincil nitelikteki unsurlarının düzenlenmemesine dayanıyorsa sözleşmedeki bu ikincil nitelikteki boşlukların hâkim tarafından tamamlanması gerekir.¹¹⁸

Türk Borçlar Kanunu m. 2/2 gereğince taraflar sözleşmenin ikinci derecedeki noktalarında uyuşamazlarsa hâkim uyumsuzluğu için özelliğine bakarak karara bağlar. Öğretideki hâkim görüşe göre bu hüküm sözleşmenin tamamlanmasına dair genel bir hüküm sayılmaz. Yalnızca sözleşmede düzenlenmesi ileriye bırakılan noktaların nasıl tamamlanması gerektiğini gösteren özel bir düzenleme olarak kabul edilir.¹¹⁹ Sözleşmedeki boşlukların nasıl tamamlanması gerektiği hususu öğretide tartışmalıdır. İsimli sözleşmelerin doldurulması için başlıca iki yöntem kullanılmaktadır; Kanun'un tamamlayıcı hükümleri ile boşluğu doldurmayı öngören objektif (*klasik*) yöntem ve güven ilkesi doğrultusunda tarafların farazi iradelerine göre sözleşmeyi doldurmaya dayanan subjektif yöntem.¹²⁰

Objektif (*klasik*) yönteme göre sözleşmenin tamamlanması için hâkim öncelikle yedek hukuk kurallarına başvuracaktır. Subjektif (*farazi iradelere dayanan*) yöntemde ise hâkim sözleşmenin tamamlanması için öncelikle o sözleşmenin şahsi yapısını göz önünde tutarak bir çözüm üretmeli diğer bir ifadeyle tamamlayıcı yorum getirmelidir. Objektif yöntemde sözleşme boşluklarının doldurulması için öncelikle soyut objektif ve genel kanun hükümlerine başvurulurken subjektif

---

¹¹⁷ Erden Kuntalp, "Sözleşme Boşluğunu Doldurmada Tipolojik Yöntem." İç. *Medeni Hukuk Hocalarına Saygı Günleri* (İstanbul: Oniki Levha Yayınevi, 2011) 153; Oktay, "İsimsiz Sözleşmelerin Yorumu", 228.

¹¹⁸ Sözleşme boşluğu tarafların ikincil noktaları düzenlemeyi unutmuş olmaları, konu üzerimde hiç durmamaları bilerek düzenlememeler ya da ilerde düzenlemeyi kabul etmelerinden doğabilir. Oğuzman, *Borçlar Hukuku*, 205.

¹¹⁹ Aksoy Dursun, *Borçlar Hukukunda Hâkimin Sözleşmeyi Tamamlaması*, 86.

¹²⁰ Kuntalp, "Sözleşme Boşluğunu Doldurmada Tipolojik Yöntem,"154; Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 204.

yöntemde sözleşme boşluklarının doldurulması için hâkim öncelikle tarafların farazi ortak iradesini ve sözleşmenin kendine münhasır özelliklerini esas almalıdır.¹²¹

Sözleşmenin yorumunda subjektif yorumu tercih edenler sözleşmede boşluk olması halinde öncelikle yedek hukuk kurallarına değil tarafların varsayımsal iradesinin araştırılması gerektiğini ileri sürmektedir.¹²² Hâkim özellikle tamamlayıcı yorum yaparken teamülleri, örf ve adeti de dikkate almalıdır. Özellikle isimsiz sözleşmelerde birçok teamül olduğu için teamüller tamamlayıcı yorumda çok önemli görevler üstlenir.¹²³

Sözleşmenin tamamlanmasında önceliği yedek hukuk kurallarına vererek objektif yorumu tercih edenler kendi içlerinde ikiye ayrılmaktadır. Öğretide bazı yazarlar yedek hukuk kurallarına önceliği vermekte ancak yedek hukuk kuralının bulunmaması ya da yedek hukuk kuralının elverişli olmaması halinde örf adet hukukuna bakılması gerektiğini orada da bir kural bulunamazsa TBK m. 2/2 çerçevesinde hâkimin işin niteliğine bakarak tarafların farazi iradelerine bakarak dürüstlük kuralı çerçevesinde tarafların ortak arzularını tayin etmesi gerektiğini savunmaktadır.¹²⁴ Bizim de katıldığımız diğer yazalar ise yedek hukuk kuralı

---

¹²¹ Aksoy Dursun, Borçlar Hukukunda Hâkimin Sözleşmeyi Tamamlaması, 110-111.

¹²² Ayrıntılı bilgi için bkz. Aksoy Dursun, Borçlar Hukukunda Hâkimin Sözleşmeyi Tamamlaması, 120 vd. Kaplan, Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi, 88.

¹²³ Aksoy Dursun, Borçlar Hukukunda Hâkimin Sözleşmeyi Tamamlaması, 100.

¹²⁴ Oğuzman, sözleşmenin tamamlanması konusunda sözleşmedeki boşlukların oluşma nedenlerine göre farklı yöntemler kullanılmasının gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Oğuzman'a göre taraflar sözleşme yaparken bir konu üzerinde hiç durmamışlarsa ve bu nedenle o konuda sözleşmede boşluk oluşmuşsa öncelikle o konuda yedek hukuk kuralı olup olmadığının araştırılmasını dolayısıyla objektif yöntemin kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Bulunana yedek hukuk kuralı boşluğu doldurmaya uygun olmazsa örf adet hukukuna bakılacak orda da bir kural yoksa hâkim TBK m. 2/2 gereğince işin niteliğine bakarak tarafların farazi iradelerine bakarak dürüstlük kuralı çerçevesinde ortak arzularını tayin edecektir. Taraflar sözleşme yaparken konu üzerinde durmuş ancak düzenlemeyi ihmal etmişlerse sözleşmedeki boşluk yedek hukuk kuralları ile doldurulacak, yedek hukuk kuralı yoksa örf adete hukuku kuralı olup olmadığına bakılacak o da yoksa hâkim TMK m. 1 gereğince kanun boşluğunu doldurup hukuk yaratıp sözleşmeye uygulayacaktır. Taraflar konu üzerinde durup ileride düzenleneceğini

bulunmayan hallerde hakimin TMK m. 1 gereğince, ilk önce kanun koyucu gibi genel soyut bir hukuk kuralı koyması (hukuk yaratması) gerektiğini daha sonra bu hukuki kuralı uyumsuzluk konusuna uygulaması gerektiğini savunmaktadır.¹²⁵

Sözleşmenin uygulanması ve boşlukların tamamlanması açısından ise öncelikle tarafların belirledikleri kanuna aykırı olmayan sözleşme hükümleri, taraflar sözleşme hükümlerinde anlaşamamışlarsa TKHK'un ilgili hükümleri uygulanacaktır. Paket tur sözleşmelerinin tamamlanması gerektiği hallerde Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'a bakılacak, burada hüküm yoksa Paket Tur Yönetmeliğine bakılacaktır. Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun m. 51/4 gereğince paket tur sözleşmelerinde katılanlara broşür verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Paket Tur Sözleşmesi Yönetmeliği m. 5 uyarınca katılana broşür verme yükümlülüğü kapsamında broşürün içerisinde paket turun sunduğu hizmetle ilgili bulunması gereken zorunlu bilgiler 9 bent halinde sıralanmıştır. Dolayısıyla Paket Tur Yönetmeliği dışında verilmesi gereken broşürden de faydalanılacaktır. Ancak hazırlanan broşürden tüketici hukukuna uygun ilkelerden yola çıkılarak faydalanılacaktır. Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun, Paket Tur Yönetmeliğinde hüküm bulunmayan hallerde TBK genel hükümleri uygulama alanı bulacaktır.¹²⁶

SONUÇ

Avrupa Topluluğu'na uyum sürecinde kabul edilen 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'a 2003 tarihinde eklenen 6C maddesi ile paket tur sözleşmeleri ilk kez Tüketici Hukuku Mevzuatında yerini almıştır. Ancak 6C maddesi sadece paket tur sözleşmelerini tanımlamakla yetinmiş, paket tur sözleşmelerine ilişkin ayrıntılar Paket Turlara ilişkin yönetmelikte düzenlenmiştir.¹²⁷ 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun, 6502

---

kararlaştırmış ancak düzenlememişse TBK m. 2/2 uyarınca işin özelliğini dikkate alarak hâkim boşluğu dolduracaktır. Oğuzman, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 206, 207.

¹²⁵ Eren, *Eren Borçlar Hukuku Şerhi*, 618.

¹²⁶ Sarıkaya, *Sözleşmenin Yorumu*, 72.

¹²⁷ Demir, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri, 41.

sayılı TKHK ile yürürlükten kaldırılmıştır. Paket tur sözleşmelerinin hüküm altına alındığı 6502 sayılı TKHK m. 51'in gerekçesinde, bu hükmün 90/314/AET sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ve İsviçre'nin bu yönergeyi iç hukukuna aktarmak için yürürlüğe koyduğu Federal Yasa doğrultusunda hazırlandığı belirtilmiştir.¹²⁸

29.11.2023 tarihinde Avrupa Konseyi, Paket Seyahatleri Direktifinde değişiklik yapılması için yeni bir öneri yayınlamıştır.¹²⁹ Kanımızca 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun hali hazırda 2015/2302 sayılı Direktifin çok gerisinde kalmıştır. Avrupa Birliğindeki paket tur mevzuatına ilişkin gelişmeler çerçevesinde 6502 sayılı TKHK'da paket turlara ilişkin hükümler değiştirilip geliştirilmelidir. Yapılacak yeni düzenlemelere yönetmelikten ziyade kanunun içerisinde yer verilmelidir. 6502 sayılı Kanun'un kabulünden sonra Paket Turlara ilişkin 25 Kasım 2015 tarihinde 2015/2302 sayılı Paket Turlara ve bağlantılı seyahat sözleşmelerine ilişkin yeni bir Avrupa Birliği direktifi yayımlanmıştır. Söz konusu Direktifte paket turların hukuken düzenlenmesi konusunda Birliğe üye ülkelerin standart bir yaklaşım benimsemesi prensibi kabul edilmiştir. Paket tur sözleşmesinin ülkeler arasında standart uygulanması ancak paket tur sözleşmesinin **isimli** bir sözleşme olarak kabul edilmesiyle mümkündür.

Tüketici sözleşmelerinden biri olan paket tur sözleşmelerinde taraflardan birini paket tur düzenleyicisi veya aracısı, diğer tarafını ise paket tur katılımcısı oluşturmaktadır. Tur düzenleyicisi ya da aracısı katılımcıya konaklama hizmeti veya ulaşım hizmeti veya ulaşım ve konaklama hizmeti ile bağlantılı olmayan başka bir turizm hizmetinden en az ikisini bir arada olacak şekilde, yirmi dört saati aşacak ya da bir gece konaklamayı içerecek şekilde sunmayı taahhüt etmektedir. Katılımcı ise, edim bütünlüğü içerisinde belli bir süreye bağlı olarak sunulacak olan bu turizm edimleri karşılığında toptan bir ücret ödemeyi taahhüt etmektedir. Bu itibarla paket tur sözleşmeleri tam iki tarafa borç yükleyen karşılıklı

---

¹²⁸ Ömer Çınar, "Madde 51, Çınar Şerhi Paket Tur Sözleşmeleri, Milli Şerh,"841.

¹²⁹ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2015/2302 to make the protection of travellers more effective and to simplify and clarify certain aspects of the Directive COM/2023/905 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023PC0905>

sözleşmelerdir.¹³⁰ Paket tur sözleşmesi aynı zamanda sık kullanımından dolayı tipik bir sözleşmedir.

Paket tur sözleşmelerinin hukuki niteliği öğretide tartışmalıdır. Paket tur sözleşmesinin hukuki niteliğinin belirlenmesi, sözleşmenin tamamlanması, yorumlanması ve uyuşmazlık çıkması halinde uygulanacak olan hükümlerin belirlenmesi konusunda önem taşımaktadır. Paket tur sözleşmeleri uygulanırken sözleşme ile ilgili kanunda emredici bir hüküm varsa emredici hükmün uygulanacağı açıktır. Sözleşmenin hukuki niteliğinin belirlenmesi sözleşmenin uygulanması ve boşluklara ilişkin farklı sonuçlar ortaya çıkarabileceği için önemlidir. Paket tur sözleşmelerinin isimli ya da isimsiz sözleşme sayılması sözleşmenin yorumu açısından önemli bir fark yaratmaz, sadece isimsiz sözleşmelerde teamüller daha sıklıkla kullanılır. Her iki halde de güven teorisi uygulanmalı, tereddüt içeren durumların varlığı halinde tüketici olan katılan lehine yorum yapılmalıdır (TKHK m. 5/4).

Paket tur sözleşmesi asli edimlerini aldığı sözleşme türlerinden tamamen bağımsızlaşmış, yasal bir düzenlemeye kavuşarak isimli sözleşme halini almıştır. Bu nedenle isimsiz sözleşmelerin hangi türünü oluşturduğu tartışmanın bir anlamı kalmamıştır. Paket tur sözleşmelerin uygulanması konusunda uyuşmazlık olması halinde öncelikle emredici hükümlere aykırı olmayan sözleşme hükümleri uygulanmalıdır. Taraflar sözleşmede hüküm bulunmayan hallerde ise 6502 sayılı TKHK m. 51 ve bu hükme dayanılarak çıkarılan yönetmeliğin hükümleri uygulanmalıdır. Paket turlara ilişkin olan hükümlerde uyuşmazlığa ilişkin bir hüküm bulunmaması halinde ise uygun düştüğü oranda TKHK ve TBK'nın genel hükümleri uygulama bulacaktır. Yazılı hüküm bulunmaması halinde ise hâkim, örf adet hukukuna v başvuracak, eğer burada da bir hukuk kuralı bulamazsa TMK m. 1 gereğince soyut bir hukuk kuralı yaratarak uygulayacaktır. Kanımızca bu durumda hâkim hukuk yaratırken, tüketici hukuku ilkelerini de göz önünde bulundurarak kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacaksa o şekilde kural koymalıdır. Bu durum hâkime uyuşmazlığı çözümlerken somut olayın niteliğine göre daha bağımsız ve hakkaniyetli davranma olanağı tanyacaktır. Paket tur

---

¹³⁰ Aslan, 6502 sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku, 580; Yurt, Seyahat Düzenleme Sözleşmesi, 93; Oktay, Gezi Sözleşmesi 63, Demir, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri, 70.

sözlşmelerinin içeriklerinin çok farklı şekillerde düzenlenebildiği göz önünde bulundurulduğunda bu yöntem daha adil gözükmetedir.

Paket tur sözlşmelerinin isimsiz sözlşme oluğu konusunda genel olarak 6502 sayılı Kanun 51. madde ile düzenlenmeden önce fikir ayrılığı bulunmamaktaydı. 6502 sayılı Kanun 51. maddesi ile paket tur sözlşmeleri daha ayrıntılı bir düzenlemeye kavuşmuştur. Bu düzenleme sonrasında öğretime paket tur sözlşmesinin isimli sözlşme olduğu görüşü de ortaya atılmıştır. Paket tur sözlşmesinin isimsiz sözlşme olduğunu savunan görüş, kendi içerisinde paket tur sözlşmelerini karma kombine sözlşme sayanlar ve *sui generis* sözlşme sayanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Paket tur sözlşmelerinin taraflarının bütün hak ve yükümlülüklerinin kanunda yer almadığı ileri sürüleebilecek olsa da kanun yapma tekniği açısından bütün olasılıkları hüküm altına alan bir düzenleme yapmak aslında hiçbir sözlşme tipi için mümkün görülmemektedir. Sonuç olarak paket tur sözlşmeleri 6502 sayılı Kanun 51. madde ile esaslı unsurları, tarafların hak ve yükümlülüklerini içerecek şekilde düzenlendiğinden artık isimli sözlşme halini almıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını belirtmiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekip gerekmediğini belirtmemiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author has not specified whether financial support was received for this study.

Conflict of Interest: The author declares that there is no conflict of interest.

Ethics Committee Approval: The author has not specified whether ethics committee approval was required.

KAYNAKÇA

- Akipek Öcal, Şebnem ve İlhan Kara. *Tüketici Hukuku Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin, 2023.
- Aksoy Dursun, Sanem. *Borçlar Hukukunda Hâkimin Sözleşmeyi Tamamlaması*. İstanbul: Oniki Levha, 2008.
- Akyol, Şener. *Sözleşmenin Yorumu*. İstanbul: Yetkin, 2010.
- Altop Atilla. "Sözleşmenin Hükümlerinin Yorumlanmasında Başvurulan Yorum Araçları ve İlkeleri." *Fasikül Hukuk Dergisi* 11, no. 111 (2019): 629-635.
- Antalya, Gökhan. *Marmara Hukuk Yorumu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. V/1.1*. Ankara: Seçkin, 2024.
- Atamer, Yeşim M. "Paket Tur Sözleşmelerine İlişkin TKHK m.6/C'nin Revizyonuna İlişkin Teklifler." *İç Uğur Alacakaptan'a Armağan*, 87-101. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Aral, Fahrettin, ve Hasan Ayrancı. *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*. Ankara: Yetkin, 2024.
- Aslan, Yılmaz. *6502 sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku*, Ankara: Ekin, 2014.
- Aydoğdu, Murat ve Nalan Kahveci. *Tüketici Hukuku Dersleri*. Ankara: Adalet, 2021.
- Baş Süzel, Ece. *Tatil Sözleşmeleri Devre Tatil, Uzun Süreli Tatil, Değişim, Yeniden Satış Sözleşmeleri ve Paket Tur Sözleşmesi*. İstanbul: Onikilevha Yayıncılık, 2019.
- Ceylan, Ebru. "Paket Tur Sözleşmesiyle İlgili 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Getirilen Düzenlemeler." *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, no. 1, (2015): 71-100.
- Çabri, Sezer. *6502 sayılı Kanuna Göre Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*. Ankara: Adalet, 2016.
- Çetiner, Bilgehan. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Onikilevha, 2024.
- Çınar, Ömer. "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Paket Tur Sözleşmelerine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi." *İç Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2014-2015*, editörler Hakan Tokbaş ve Fehim Üçışık, 442 -459. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2015.

- Çınar, Ömer. "Madde 51, Çınar Şerhi Paket Tur Sözleşmeleri." *İç Milli Şerh, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun Şerhi*, editörler Hakan Tokbaş ve Özlem Tüzüner, 837-848. İstanbul: Aristo, 2016.
- Çınar, Ömer. *Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması*. İstanbul: Aristo, 2020.
- Dalci Özdoğan, Nurcihan. "Sözleşmenin Yorumunda Gerçek İradenin Tespiti." *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8, no. 1 (2017): 33-55.
- Demir, Bahadır. 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Paket Tur Sözleşmeleri. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2015.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Legem Yayınevi, 2024.
- Eren Fikret. "İsimsiz Sözleşmelerin Genel Teorisi." *İç. Türk Borçlar Hukuku Açısından İsimsiz Sözleşmeler Sempozyumu* editör İpek Yücer Aktürk, 13-35. Ankara: Yetkin, 2011.
- Eren, Fikret ve Ünsal Dönmez. *Eren Borçlar Hukuku Şerhi*, Cilt 1. Ankara: Yetkin, 2022.
- Eren, Fikret ve İpek Yücer. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Legem Yayınevi, 2024.
- Gayretli Aydın, Seda. "Arsa Payı Karşılığı İnşaat Sözleşmelerinde Yüklenicinin Kısmı Temerrüdü," *Terazi Hukuk Dergisi* 16, no. 173 (2021): 22-38.
- Geib, Stefan. Beck'cher Online-Kommentar, Hrsg. Wolfgang Hau, Roman Poseck, München: C.H. Beck Verlag, 2023.
- Girgin, Ali Ömer ve Sebastian, Löw. "Package Tour Contracts in Times of COVID-19," *İstanbul Hukuk Mecmuası* 78, no: 2, (2020) 563-577.
- Gümüş, Mustafa Alper. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler Kısa Ders Kitabı*. İstanbul: Vedat, 2015.
- Gümüş, Mustafa Alper. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler (İsimsiz Sözleşmeler Teorisi)*. İstanbul: Vedat, 2008.
- Hatemi, Hüseyin, Rona Serozan ve Abdülkadir Arpacı. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. İstanbul: Filiz, 1992.
- Havutçu, Ayşe. "Seyahat Sözleşmesi ve Ayıplı İfa Halinde Tüketicinin Hakları." *Manisa Barosu Dergisi*, no. 62-63 (1997) : 27-44.
- Kaplan, İbrahim. *Hâkimin Sözleşmeye Müdahalesi*. Ankara: Seçkin, 2007.
- Kara, İlhan. *Tüketici Hukuku*. Ankara: Yetkin, 2023.

- Karakocalı, Ahmet ve Ali Suphi Kurşun. *Tüketici Hukuku*. İstanbul: Aristo, 2015.
- Krepper, Peter. *Handbuch Tourismusrecht*, Zürich - Basel – Genf: Schulthess, 2022.
- Kılıçoğlu, M. Ahmet. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2024.
- Kılıçoğlu, M. Ahmet. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2024.
- Kuntalp, Erden. *Karışık Muhtevalı Akit, Karma Sözleşme*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2013.
- Kuntalp, Erden. "Sözleşme Boşluğunu Doldurmada Tipolojik Yöntem." *İç. Medeni Hukuk Hocalarına Saygı Günleri (153-170)*, İstanbul: Oniki Levha Yayınevi, 2011.
- Oğuzman, Kemal. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt-1*. İstanbul: Vedat, 2024.
- Oktay, Saibe. *Gezi Sözleşmesi*. Ankara: Beta, 1997.
- Oktay, Saibe. "İsimsiz Sözleşmelerin Yorumu." *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 55, no. 1-2 (2011): 263-269.
- Öksüz, Ömer. "Tüketici Hukukunda Paket Tur Sözleşmeleri." *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 66, (2016): 331-351.
- Özel, Çağlar. *Tüketicinin Korunması Hukuku*, Ankara: Seçkin, 2016.
- Özsunay, Murat. "Alman ve Türk Hukuklarında Paket Tur/ Seyahat Sözleşmelerinin Güncel Sorunları ve Çözüm Yolları." *İç. Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2014-2015*, 460-468 editörler Hakan Tokbaş ve Fehim Üçışık Ankara: Bilge Basım, 2015.
- Pekmez, Kadir Erk. *Tüketici Hukuku Çerçevesinde Paket Tur Sözleşmeleri*. İstanbul: Yetkin Yayıncılık, 2015.
- Roberto, Vito. *Basler Kommentar Obligationenrecht I*, Hrsg: Corinne Widmer Lüchinger ve David Oser, Basel: Helbing Lichenhahn, 2020.
- Sarıkaya, Murat. *Sözleşmenin Yorumu*. İstanbul: Filiz, 2019.
- Sayın, Feyza Eren. *Paket Tur Sözleşmesi*. İstanbul: Onikilevha Yayıncılık, 2017.
- Şahin, Eda, ve Damla Özden Çelt. "Sözleşmenin Yorumlanması Meselesine Türk ve İngiliz Hukuklarının Farklı Yaklaşımları." *Legal Hukuk Dergisi* 17, no. 194 (2019): 697-745.

Sert, Selin. "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Paket Tur Sözleşmeleri." *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, no. 22, (2015): 217-240.

Serozan, Rona. "Turistik Gezi Sözleşmesi." *Yargı Dergisi*, no. 49, (1980): 20-27.

Şahin, Turan. "Paket Tur Sözleşmesinin Sona Ermesi." *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13, no. 1 (2022): 66-78.

Şeker, Muzaffer. *Yazılmamış Sayılma*. İstanbul: Oniki levha, 2022.

Tonner, Kalus. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, redaktet Martin Henssler, München : C.H. Beck, 2023.

Usta, Sinan. *Borcun İfasında Bir Teminat Aracı Olarak Escrow Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin, 2024.

Walter, Schlupe. "Innominatvertraege" İç. *Schweizerisches Privatrecht*. Basel, Stuttgart: Helbing & Lichtenhahn, 1979.

Vardar Hamamcıoğlu, Gülşah. "Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması." *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 68, no. 1-2, (2010): 275-304.

Yavuz, Cevdet, Faruk Acar ve Burak Özen. *Borçlar Hukuku Dersi Özel Hükümler*. İstanbul: Beta, 2018.

Yılmaz, Hüseyin. "Türkiye'de Turizmin Ekonomik Büyümeye Etkisi." *Alanya Akademik Bakış Dergisi* 7, no.1 (2023): 257-276.

Yurt, Bülent. *Seyahat Düzenleme Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin, 2000.

Zevkliler, Aydın ve Emre Gökyayla. *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, Ankara: Vedat, 2024.

Zevkliler, Aydın. "Paket Tur Sözleşmeleri ve Normatif Zarar" İç. *Prof. Dr. M. İlhan Ulusuna Armağan*, 799-819, Ankara: Seçkin, 2016.

Çevrimiçi Kaynaklar

(<https://www.lexpera.com.tr/>)